

Pop. 15/5 1951
G.A.

Naš dom

Zbirka povesti, pesmi
ter narodnega blaga,
✻ zanimivosti itd. ✻

VIII. zvezek.

V Celju, leta 1909.

Izdala in založila »Zvezna
✻✻ trgovina« v Celju. ✻✻

Ct 47/8

2008/9922

VSEBINA.

1. Papeževa mula. Franc. spisal *A. Daudet*.
Prevel *M. R.* 1
2. Župnik iz Kikinjana. Francoski spisal
A. Daudet. Prevel *M. R.* 16
3. Zvezde. Povest provansalskega ovčarja,
francoski spisal *A. Daudet*. Prevel *M. R.* 24
4. Črtica o časopisju. Prvi časnik. — Vpliv
prometnih in tehničnih izumov na ča-
sopisje. Časopisje postane sedma ev-
ropska velesila. — Vpliv na gospodarstvo,
politiko, v pravnem oziru in prosveto. —
Časopisje dela javno mnenje. — Slabe
strani časnikov. — O žurnalistu. Njegova
primera z umetnikom. Odkod veliki
ugled angleškega časopisja. — Nekoliko
statistike 33
5. O poljedelstvu pri starih narodih. Kaj
pripoveduje Hesiod 800 let pred Krist.
rojstvom. — Grškega kmeta prekosi v
mnogem Rimljan. — Pisatelji o polje-
delstvu iz te dobe. — Skrbna gojitev
polja pri Rimljanih. Glavni pridelki. —
Rimsko poljedelstvo je vzorno do konca
18. stoletja. — Njega nauki se razširijo
po celem svetu 39
6. Na deželi — v mestu. Dva ekstrema. —
Zakaj je kmet konservativen. — Epi-
zoda po naprednem shodu. — Industri-
jelni delavec, kapitalizem in cerkev. —
Sentimentalnost starorimskega bankirja.
— Karol Marks. — Kdo daje boljše
vojake: mesto ali dežela? — Kateri
stan je boljši 43
7. Zgodba iz mladosti. Sp. *Maksim Gorjkij*. 48
8. Na Bregu. Spisal *Ivan Vrhnik* 61

Papeževa mula.

Francoski spisal A. D a u d e t, prevel M. R.

Od vseh rekov, pregovorov in pri-slovic, s katerimi naši kmetje v Pro-vansi krasijo svoj govor, ne poznam bolj značilnega in nenavadnega, ko je sledeči. Ako govorijo o maščevalnem, nespravlјivem človeku, pravijo v okrožju petnajst ur daleč okoli mojega mlina: „Ta-le človek . . . ne zaupajte mu! . . . je kakor papeževa mula, ki hrani svoj udarec s kopitom sedem let.“

Iskal sem dolgočasa, odkod neki pride ta rek, in kaj pravzaprav pomeni to papeževa mula in udarec s kopitom, ki ga je hranila sedem let. Nikdo me ni mogel o tem poučiti tudi Francet Mamai ne, moj igralec na piščalko, ki je imel vse provansalske pripovedi v majhnem prstu. Francet misli, kakor jaz, da mu je izvir v kakem dogodku iz Avinjona; toda nikdar ni slišal drugače o njem, ko v pregovoru. . .

— Tega ne boste našli drugje, ko v knjižnici Murnov, mi je djal stari godec smejoč se.

Ta ideja se mi ni zdela napačna, in ker leži knjižnica Murnov tik pred mojimi vrati, sem šel tja in se zaprl za teden dnij.

To je prečudežna, prekrasno opremljena knjižnica, odprta pesnikom noč in dan, v kateri strežejo majhni knjižničarji s cimbali, ki vas razveseljujejo cel čas s svojo godbo. Preživel sem tamkaj nekaj prekrasnih dnij in po teden dolgem iskanju — na hrbtu leže — sem konečno našel, kar sem hotel, namreč zgodovino naše mule in famoznega udarca s kopitom hranjenega sedem let. Pripoved je lična, dasi nekoliko naivna; hočem vam jo pripovedovati, kakor sem jo čital včeraj v jutro v nekem zarjavelem rokopisu, ki je dišal po suhem lavendlu, in v katerem so bile pajkove niti za znamenja.

Kdor ni videl Avinjona *) za časa papežev, ni videl ničesar. Kar se tiče veselja, življenja, zabav in svečanostij, ni bilo jednakega mesta. Od ranega jutra do večera so prihajale procesije, romarji, ulice so bile posute s cvetlicami, okrašene s tepihii; po Rôni so prihajali kardinali s plapolajočimi praporji na ladjah okrašenih z zastavami, papeževi vojaki so peli na trgu latinške pesmi, proseči menihi so ropotali s svojimi nabiralniki; okoli papeževe palače so se vrstile šumeč, kakor buče, okoli matice, hiše, v katerih je odmevalo tiktakanje čipkarjev, šviganje čolničkov, ki so tkali zlato v mašne oprave, udarci majhnih kladiv cizekirjev pri izdelovanju mašnih posodic,

*) Sedež papežev od leta 1309.—1378.

vglaševanje piščal pri izdelovalcu godal in petje delavk; vse to pa je preglašalo zvonenje zvonov in glasovi tamburin, ki so se vedno glasile tam doli ob mostu. Kajti ako je pri nas ljudstvo zadovoljno hoče plesati, plesati; in ker so bile v isti dobi ulice preozke za farandolo *) so se piskači in tamburaši postirali na Avinjonskem mostu, kjer je ob reki Rôni prihajal svež veter, in ljudstvo je plesalo, plesalo... Ah! srečen čas, srečno mesto! Helebarde niso sekale, v ječah so dajali jetnikom vino v okrepčilo... Glejte kako so papeži znali vladati svoje ljudstvo; zato je tudi ljudstvo tako zelo po njih žalovalo!...

*

Posebno jeden izmed njih, dober starček — imenovali so ga Bonifacij. Oh koliko solz je poteklo za njim, ko je umrl! Bil je tako ljubeznjiv, tako prijazen knez! Smehljal se nam je tako prijazno nasproti doli s svoje mule! In če je šel mimo njega bodisi baron, bodisi prvi mestni sodnik, dal mu je tako vljudno svoj blagoslov. Pravi papež iz Joetôt-a **) toda iz provansalskega Joetô-a z nekim finim nasmehom na ustih in majoranovo vejico za baretom in brez vsakega sledu o kaki

*) Provansalski ples $\frac{6}{8}$ takta.

**) Joetot (mesto v depart. Seine inférieure) je bilo svoj čas z okolico vred prosto vseh davkov ter je imelo naslov kraljestvo.

Ivanki... Edina Ivanka, ki so jo poznali pri tem dobrem očetu, je bila mala gorica (vinograd) — gorica, katero je sam zasadil, tri ure od Avinjona, med mirtami v Šatô-nevu.

Vsako nedeljo po večernicah ji je častivredni mož šel dvorit! in to je sedel tam gori na ljubem solncu, poleg njega mula in kardinali ležeč ob vinških trsih, takrat je dal odmašiti steklenico svojega pridelka — izvrstnega, rubinasto-rdečega vina, ki se je pozneje imenoval papežev Šatonovljan — ter ga poskušal v majhnih požirkih motreč z ginjenim pogledom svojo gorico. Potem pa, ko je bila steklenica prazna in se je dan nagibal, se je vrnil v mesto spremljan od vsega kapitlja; in ko je šel v Avinjonu čez most sredi med godci in farandolami, je začela mula iti s plesajočimi koraki medtem ko je papež sam (vsled njenega hoda) zaznamoval plesu takt s svojim baretom, kar je kardinale sicer zelo škandalizovalo, a povzročilo, da so vsi ljudje djali: „Ah kako dober knez, kako dober papež!“

*

Za vinogradom v Šatonevu je bila papežu najljubša stvar njegova mula. Naš dobrovoljček je skoraj norel za njo. Vsak večer predno je šel spat, je šel pogledat, če je hlev dobro zaprt, in če nič ne manjka v jaslih, in nikdar ni vstal od mize, da ne bi dal pripraviti pred svojimi očmi velike stekle-

nice vina à la française s sladkoriem in mnogimi aromatičnimi zelišči, katerega ji je potem sam nesel v hlev kljub pripombam kardinalov . . . Treba pa je omeniti, da je mula bila tudi vredna te skrbi. Bila je črnobarvna, rdečelisasta, varne hoje, blesteče dlake in širokih, polnih bokov, ta je ponosno nosila svojo majhno glavo okrašeno z bombončki, trakovi, srebrnimi kraguljčki in kvastami; zraven tega mila, kakor angelj, odkritosrčnih očij, in vedno je gibala s svojima dolgima ušesama, kar ji je vse dajalo izraz dobrega otroka. . . Ves Avinjon jo je častil, in ko je šla skozi ulice, se ji je skazovala vsa mogoča čast; kajti vsakdo je vedel, da je to najboljše sredstvo prikupiti se na dvoru in da je mula že marsikomu prinesla srečo, kljub svojemu nedolžnemu izrazu; dokaz za-to: Tistet Védène in njegova prečudna zgodba.

Ta Tistet Védène je bil pravzaprav nesramen poulični dečak, katerega je moral njegov oče zlatar Guy Védèni spoditi z doma, ker ni hotel ničesar delati in je nčence navajal k zanikrnostim. Šest mesecev so ga videli ljudje, da se je potikal v svoji jopici po vseh ulicah v Avinjonu zlasti pa okoli papeževe palače; kajti ničemnik je že dolgo časa mislil na papeževo mulo in videli boste, da je imel hudoben namen — — — Nekega dne, ko se je njegova Svetost sprehajal čisto sam s svojo

mulo, glej tu stopi naš Tistet k njemu ter ga nagovori sklenivši roke kakor od velikega začudenja:

— Ah, moj Bog! veliki Sv. Oče, kako pridno mulo imate tu! — — — Dovolite, da jo pogledam! — — — Ah, Sv. Oče, prekrasna mula! — — — Sam nemški cesar nima lepše.

In jo je božal in ji govoril sladko, kakor dekletu:

— Pojdi sem moje zlato, moj zaklad, moj biser — — —

In dobri papež si je mislil ves ginjen sam pri sebi:

— Kako dober dečko! — — — Kako je prijazen z mojo mulo!

In veste, kaj se je zgodilo drugi dan? Tistet Védène je zamenjal svojo rujavo jopico z lepo korno srajco s čipkami, s plaščem iz vijoličaste svile, s čevlji s preponkami, ter vstopil v papeževo službo, kjer se nikdar pred niso vsprejemali drugi, ko sinovi plemenitašev in nečaki kardinalov — — — Glejte, kako daleč pripomorejo spletke! — — — Toda Tistet ni ostal pri tem.

Sprejet v papeževo službo je nadaljeval igro s katero je tako dobro uspel. Neprijazen proti vsakomur je bil pazljiv in prijazen le napram muli, in vsak dan si ga srečal na dvorišču s peščico ovsa ali povesnom detelje, katere rožnate glavice je nalahno stresla gledajoč skrivoma proti balkonu sv. Očeta, kakor bi hotel reči: „Na! — — za koga je neki to? — — —“ In tako

je šlo naprej, dokler ni slednjič papež, ki se je začel starati, sklenil, da mu poveri skrb in varstvo čez hlev, in mu dal dovoljenje, da je smel nositi muli steklenico vina à la française, kar kardinalom nikakor ni vzbujalo smeha.

*

Pu tudi mula ni imela več vzroka smejati se . . . Kajti, ko je prišla ura njenega vina, je videla vsaki dan priti k sebi v hlev pet ali šest klerikov iz papeževe službe, ki so se hitro poskrili v slamo; trenutek pozneje je napolnil prijeten topel duh rumenega sladorja in dišečih zelišč ves hlev in prikazal se je Tistet Védène previdno noseč steklenico vina à la française. Nato se je začelo trpinčenje uboge živali.

To dišeče vino, ki je tako zelo ljubila, ki ji je dajalo ogenj, ki ji je dajalo peruti — bili so pač grozoviti dovolj, da so ji ga prinesli tja v jasli ter ji ga dali povohati; in ko je imela nosnice polne, — proč, toliko, da ga je videla! Iskreča se rožnata tekočina je izgila v goltancih onih ničemnikov — — — Ja, ko bi družega ne storili, ko da so ji ukradli vino; toda ti majhni kleriki so bili kakor hudiči, ko so se enkrat napili . . . Jeden jo je vlekel za rep, drugi za ušesa; Quiquet ji je zlezel na hrbet, Beluquet ji je poskušal svoj baret, in niti jeden izmed teh ničemnikov ni pomislil, da bi jih dobra živalica lahko vse skupaj

poslala z jednim krepkim udarcem svojih kopit med polarne zvezde in še dalje... Toda ne! Ni zastonj papeževa mula, mula benedikcij in indulgenc (blagoslovov in odpustkov) — — — Dečaki so lahko delali z njo, kar so hoteli, ona jim ni zamerila; le nad Tistetom Védénom se je jezila — — — Če je na primer ta stal za njo, jo je zasrbelo v kopitih, in resnično je imela tudi dovolj vzroka za to. Ta Tistet je ravnal pregrdo z njo! Ko se je napil je prišel na tako grozovite iznajdbe..

Mu li ni prišlo nekoč na misel, da jo je speljal na zvonik palače, gori visoko gori na vrh palače! — — — In kar vam tu pripovedujem nikakor ni samo basen; dvestotisoč Provansalov je to videlo. Predstavljate si lahko strah uboge mule, ko je celo uro tavalala po temnih stopnicah v okrog in prekoračila ne vem koliko stopnic ter se naenkrat znašla na ploščadi, kjer jo je objela bleščeča svetloba, ter zagledala tisoč čevljev pod seboj fantastičen Avignon (Avinjon.) barake prodajalcev, ki niso bile večje, ko orehove lupine, papeževe vojake pred vojašnico podobne rudečim mravljam in tam doli čez srebrno nitko položen mostič, kjer so plesali, plesali — — — Ali uboga žival! Kolika groza! Vsa okna so stresali njeni obupni kriki.

— Kaj je to? kaj so ji storili? se zavzame papež hiteč na balkon.

Tistet Védène je že bil na dvorišču z obrazom na jok, ruvajoč si lase:

— Ah! Veliki Sv. Oče, kaj da se je zgodilo! Vaša mula — — — Moj Bog! kaj bo znami! — — — Vaša mula je splezala na zvonik — — —

— Popolnoma sama ???

— Da Sv. Oče, popolnoma sama. Vidite tam gori . . . Vidite konec njenih ušes? — — Človek bi mislil dve lastavici . . .

— Bog se usmili, vzklikne papež gledajoč kvišku — — Saj je znorela! Ubila se bo — — — Greš doli, nesrečnica! — — —

Za Boga! kaj bi rajše storila, ko šla doli — — —; toda kako? Na stopnice še niti misliti ni bilo: gor se že še gre; toda doli, stokrat bi si prej potrla noge Čisto obupana je uboga živalica begala s svojimi velikimi očmi polnimi omotice po ploščadi misleč na Tisteta Védèna.

— Ah bandit! Ako se mi posreči rešiti se — kak udarec s kopitom jutri v jutro!

Misel na udarec s kopitom ji je dal zopet nekoliko poguma; brez tega bi ne mogla zdržati — — — Konečno se je posrečilo spraviti jo doli; bila je to težavna stvar! Morali so jo spustiti doli s pomočjo vijaka, vrvij in nosil. Mislite si, toliko poniževanje za papeževo mulo, ko je visela v toliki višini mahajoč z nogami po zraku, kakor

hrošč na koncu niti. In ves Avinjon jo je gledal.

Uboga žival ni mogla vso noč spati vsled tega. Vedno se ji je zdelo, da se vrti na oni prokleti ploščadi v zasmeh ljudem tam doli, potem je mislila na Tisteta Védèna in na ličen udarec s kopitom, ki mu ga hoče dati. Ah, prijatelji, kak udarec s kopitom! Do Pamperigusta se bode videl prah, ki se bode pri tem dvignil — — — Toda med tem ko se mu je pripravljajal tak lep vsprejem v hlevu, veste kaj je delal Tistet Védène. Vozil se je pevajoč v papeževi galéri po Rôni navzdol na dvor v Neaplju s četo mladih plemenitašev, ki jih je vsako leto poslalo mesto v okolico kraljice Ivanke, da so se učili diplomacije in lepega obnašanja. Tistet ni bil plemenitaš; toda papež ga je hotel poplačati za skrb, ki jo je imel za njegovo žival, zlasti pa za vnetost, ki jo je pokazal na dan njene rešitve.

Bila je mula drugi dan razočarana!

— Ah, bandit! — — — Nekaj je slutil! — — — si je mislila besno potresajoč s svojimi kraguljčki — — —; toda le pojdi, hudobnež, dobiš ga, ko se vrneš, udarec s kopitom, ki ti je namenjen — — —, prihranim ti ga.

In prihranila mu ga je!

Po Tistetovem odhodu so se za mulo vrnilo prejšnji dnevi mirnega življenja in prejšnje navade. Quiquet in Beluguet se nista več prikazala v

hlevu. Srečni dnevi vina à la française so se zopet vrnil in z njimi dobra volja, dolgi počitek in majhni plesni koraki, ko je šla čez avinjonski most. Toda odkar se ji je pripetila ona nezgoda, so se ji ljudje v mestu vedno kazali nekoliko hladne. Na poti si slišal šepetanje; stari so majali z glavami, otroci so se smejali in kazali na zvonik. Sam dobri papež ni imel več toliko zaupanja v svojo prijateljico, in če je v nedeljo vračajoč se iz vinograda na njenem hrbtu nekoliko zaspančkal, mu je ostala edina skrita misel: „Kaj če bi se zbudil tam gori na ploščadi!“ Mula je vse to videla in trpela, ne da bi kaj rekla; le če se je pred njo omenilo ime Tistet Védène, ste njeni očesi vstrepetali in začela je s skrivnim nasmehom brusiti podkve ob tla . . .

Tako je preteklo sedem let; koncem sedmega leta pa se je Tistet Védène vrnil z neapeljskega dvora nazaj. Njegov rok še sicer ni potekel; toda zvedel je, da je v Avinjonu nenadoma umrl papežev prvi moutardier (pripravljalec goržične omake) in ker se mu je zdelo to mesto pripravno, se je vrnil s silno naglico, da bi se zanj potegoval.

Ko je intrigant (spletkar) Védène vstopil v dvorano ga je papež komaj spoznal, tako velik in močan je vzrasel. Treba je pa omeniti, da se je tudi dobri papež postaral in da ni več dobro videl brez očalij.

Tistet ni izgubil poguma.

— Kako, Sveti Oče, vi me ne spoznate več? — — — Jaz sem Tistet Védène! — — —

— Védène?

— Da, saj veste — — — tisti, ki je nosil vašej muli vino à la française.

— Ah, da, da — — — se že spominjam. Dober dečko, ta Tistet — — — Toda, kaj želi sedaj od mene?

— Oh, malenkost, veliki Sv. Oče — — — Prišel sem vas prosit — — — Oprostite, še imate vedno svojo mulo? — — — Ji gré dobro? — — — Ah, tem boljše! — — — Prišel sem vas prosit za mesto prvega moutardier-a, ki je ravno umrl.

— Prvi moutardier, ti? — — — Si premlad! Koliko si vendar star?

— Dvajset let in dva meseca, presvitli papež, ravno pet let starejši, ko vaša mula — — — Ah ljubi Bog, kako pridna žival! — — — Ko bi vi vedeli, kako sem jo imel rad! Kako mi je bilo v Italiji dolgčas po nji — — — Mi dovolite, da jo vidim?

— Da sinko, videl jo boš, dé dobri papež ves ginjen — — — In ker jo tako zelo ljubiš, nečem, da bi živel daleč od nje. Od tega dne te hočem privezati na svojo osebo s tem, da ti podelim službo prvega moutardier-a — — — Moji kardinali bodo sicer kričali, tem slabše, sem že navajen — — — Pridi jutri po popoldanski službi božji, da ti izročim insignije tvoje nove službe

v prisotnosti kapitelja in potem — — —
popeljem te, da vidiš mulo, in šel boš
z nama v vinograd — — — he, he,
le pojdi! — — —

Če je bil Tistet zadovoljen, ko je
šel iz velike dvorane, s koliko nestrp-
nostjo je pričakoval ceremonij drugega
dne, mi ni treba pripovedovati. Toda
bil je v palači nekdo še bolj srečen
in nestrpen, ko on: mula. Odkar se je
Védène povrnil in do popoldanske
službe božje naslednjega dne ni ne-
hala ta strašna žival polniti se z ovsom
in biti v zid s kopiti zadnjih nog.
Tudi ona se je pripravljala na cere-
monijo.

Drugi dan torej, ko so večernice
minile, je vstopil Védène v dvor pa-
peževe palače. Vse visoko duhovenstvo
je že bilo navzoče, kardinali v rdečih
oblekah, advocatus diaboli v črnem
žametu, opatje z majhnimi mitrami,
cerkveni predstojniki od Saint-Agrico,
vijoličasti plašči služabnikov, nižje du-
hovenstvo, seveda tudi papeževi vojaki
v svečanostni uniformi, tri bratovščine
spokornikov, eremitje z gore Ventoux
z divjimi obrazi in za njimi ministrant,
ki je nosil zvonček, bratje flagelanti
nagi do pasa, cerkovniki v sodniških
oblekah, vsi, vsi do tistega, ki podaje
blagoslovljeno vodo, ki prižiga in ugaša
sveče — — — nikogar ni manjkalo
— — — Ah, bila je krasna svečanost.
Zvonenje, streljanje, solnčni žarki,
godba in vedno tisto divje igranje, ki

je vodilo ples tan. doli na avinjonskem mostu. — — —

Ko se je Védène prikazal sredi zbranih je vzbudila njegova lepa postava in obraz splošno občudovanje. Bil je prekrasen Provansalec, toda blondinec z dolgimi kodrastimi lasmi in majhno brado, ki je izgledala, kakor da je napravljena iz kosov fine kovine, ki so padali izpod dleta njegovega očeta — zlatarja. Govorilo se je, da so se s to rujavo bradico včasih igrali prstki kraljice Ivanke; in gospod Védène je v resnici imel zadivljen obraz in zamišljen pogled onih mož, ki so jih ljubile kraljice Da izkaže čast svojemu ljudstvu, je zamenjal ta dan neapolitansko obleko s provansalsko jopico obrobljeno z rožnobarvnim robom in na njegovem klobuku je plapolalo veliko pero kamarškega *) ibisa.

Ko je prvi moutardier vstopil, je pozdravil z galantnim naklonom in se napotil proti visokemu odru, kjer ga je pričakoval papež, da mu izroči insignije njegove službe: žlico iz rume-nega lesa in žafranasto obleko. Mula je stala spodaj ob stopnicah popolnoma opremljena in pripravljena na pot v vinograd. Ko je Tistet šel mimo nje, se prijazno nasmehne in se ustavi, da jo dva ali trikrat prijazno potreplja

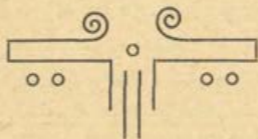
*) Camargne, krajina v Provansi ob reki Rhône. Op. lepr.

po hrbtu škileč z očesom, če ga papež vidi. Pozicija je bila izborna — — —
Mula se zaleti — — —

— Glej, tu imaš, bandit! Sedem let sem ti ga hranila.

In dala mu je s kopitom tako strašen udarec, tako strašen udarec, da so celo do Pamperigusta videli prah, oblak plavega prahu, v katerem je plavalo ibisovo pero, to je bilo vse, kar je ostalo od nesrečnega Tisteta Védèna! — — —

Mulini udarci s kopitom navadno niso tako grozoviti; toda to je bila papeževa mula; in potem pomislite vendar, hranila mu ga je sedem let. Ne najdeš kmalu lepšega primera duhovniške maščevalnosti.

Župnik iz Kikinjana.

Francoski spisal A. Daudet, prevel M. R.

Vsako leto ob Svečnici izdajo provansalski pesniki v Avinjonu veselo knjižico polno lepih verzov in ličnih pripovedi. Letošnja je ravnokar izšla; našel sem v nji ljubko pripoved, ki vam jo hočem prevesti v nekoliko krajši obliki. Parižani, nastavite svoje vreče! Tokrat dobite najfinejšo provansalsko moko.

*

Gospod Martin je bil župnik v . . . Kikinjanu.

Dober, kakor kruh, prostodušen, kakor zlato, je ljubil očetovski svoje Kikinjance; Kikinjan bi bil zanj raj na zemlji, da bi ljudstvo nekoliko bolj ngajalo njegovim zahtevam. Toda žalibog pajki so predli mreže v njegovih spovednicah in celo na velikonočno nedeljo so ostajale hostije v njegovem svetem ciboriju. Dobri dušni pastir je nosil vsled tega bol v svojem srcu in vsak dan je prosil Boga milosti, da ga ne odpokliče prej, dokler ni spravil v hlev svoje razpršene črede.

Zvedeli bote, da ga je Bog uslišal. Neko nedeljo po evangelju stopi gospod Martin na prižnico.

*

— Bratje, pravi, verjamite mi ali ne; ono noč sem se znašel pred vrati raja.

Potrkam; sv. Peter mi odpre!

— Glej, ti si, dobri g. Martin, mi pravi. Kak veter te je . . . ? S čim morem postreči?

— Ljubi sv. Peter, ti vodiš velike knjige in imaš ključe, ali mi moreš povedati — ako nisem preveč rado-veden — koliko Kikinjancev je v nebesih?

— Ne morem ti ničesar odreči, g. Martin. Sedi, hočeva skupno pogledati!

In sv. Peter vzame veliko knjigo, jo odpre in si natakne očali:

— Pogledjmo torej! Kikinjan, praviš? Ki . . . Ki . . . Kikinjan! Že imam! Moj dragi gospod Martin, list je popolnoma prazen. Niti jedne duše . . . Kikinjancev je toliko tukaj, kolikor ribjih kosti v puranu.

— Kako? Noben Kikinjanec ni tukaj? Nobeden? To ni mogoče! Pogledj boljše . . .

— Nobeden, božji človek! Pogledj sam, ako misliš, da se šalim!

Jaz ubogi grešnik sem bil z nogo ob tla ter s sklenjenimi rokami prosil usmiljenje božje. Nato sv. Peter:

— Veruj, gospod Martin, tega si ne trebaš tako k srcu jemati, lahko bi te kap zadela. In pred vsem, ti vendar nisi tega kriv. Tvoji Kikinjanci, vidiš, obhajajo najbrže zdaj-le majhno štiridesetdnevno v vicah.

— Ah za božjo voljo, veliki sv. Peter, stori, da jih morem vsaj videti in potolažiti.

— Prav rad, prijatelj . . . Tu imaš, obuj hitro te sandale, kajti pot ni najbôljša . . . Prav, tako! . . . In zdaj pojdi naravnost naprej! Vidiš tam doli na oglu? Videl boš srebrna vrata s črnimi križi . . . na desno . . . Potrkaš in odprlo se ti bo. Bog te! Bodi zdrav in vesel! . . .

In jaz sem potoval . . . potoval! Kak lov je bil to! Kurji pot me oblije, če se le na to spomnim! Ozek pot porasten s trnjem, posejan z žarečim kamenjem in kačami, ki so mi sikale nasproti, me je privedel do srebrnih vrat.

— Trk, trk!

— Kdo trka, vpraša me zamolkel otožen glas.

— Župnik iz Kikinjana.

— Iz . . . ?

— Iz Kikinjana.

— Ah! . . . Vstopi!

— Vstopim. Velik bel angelj, s perutmi temnimi kakor noč, z obleko blestečo se kakor dan, z diamantnim ključem za pasom je pridno pisal skr . . . skr . . . v veliko knjigo, ki je bila še večja, ko ona sv. Petra.

— No, kaj hočeš in česa zahtevaš me vpraša angelj.

— Lepi angelj božji, jaz bi rad vedel — mogoče se ti zdim radoveden če — imate mogoče tukaj Kikinjance.

— Koga?

— Kikinjance, ljudi iz Kikinjana . . . jaz sem namreč njihov dušni pastir.

— Ah! Gospod Martin, ne res?

— Na službo, gospod angelj!

*

— Kikinjan, praviš? . . .

In angelj odpre knjigo ter lista po nji oslinjajoč si prste, da listi lažje drčijo izpod njih . . .

— Kikinjan pravi končno in globoko vzdihne . . . Gospod Martin, nimamo nikogar iz Kikinjana v vicah.

— Jezus, Marija, Jožef! Nikogar iz Kikinjana v vicah! O moj Bog! Kje pa so potem?

— Eh! sveti mož! V raju gotovo! Kje pa hočete za besa, da naj so!

— Toda jaz prihajam ravno iz nebes!

— Iz nebes?! No in . . . ?

— No, tam jih ni . . . Ah, dobra mati angeljev! . . .

— Ako niso niti v nebesih niti v vicah, potem ni pomoči, potem so . . .

— Sveti križ božji! Jezus, sin Davidov! Aj, aj, aj, je li mogoče? . . . Se je li sv. Peter zlagal? . . . Toda jaz nisem slišal petelinovega petja! . . . Ah! jaz ubožec! Kako bom prišel v raj, ako niso moji Kikinjanci tamkaj!

— Poslušaj, moj ubogi gospod Martin, ker hočeš, naj velja kar hoče, zvedeti popolno resnico in videti na

lastne oči, kako je, drži se tega le pota; pojdi po njem bežeč, ako znaš bežati . . . Na levo boš našel velika vrata! Tam boš vse zvedel! Bog ti pomozi!

In angelj je zaprl vrata.

*

Bil je to dolg pot, posut z žarečim ogljem. Omahoval sem, kakor bi bil pijan; pri vsakem koraku sem se spodtaknil. Bil sem popolnoma v vodi, s vsakega lasa mi je tekel pot in sopel sem od žeje . . . Toda pri moji veri, ker sem imel sandale, ki mi jih je dal sv. Peter, si nisem ožgal nog. Ko sem storil dovolj napačnih korakov, sem zagledal na svoji levici duri . . . Ne duri, velikanska vrata, ki so mi zijala nasproti, kakor vrata velike peči. O moji otroci, kak prizor! Tukaj me niso vprašali za ime, tu ni bilo registra, Tu so vstopali ljudje v celih trumah, kakor vstopate v nedeljo vi bratje v krčmo.

Pot mi je tekel v obilih sragah in vendar sem bil otrpel, mraz me je pretresal. Lasje so mi vstajali. Dišalo je po osmojenem, po pečenem mesu, dišalo je nekako tako, kakor kadar v našem Kikinjanu kovač Elej žge kopto staremu oslu, katerega hoče podkovati. Nisem več mogel dihati v tem smrdečem in razbeljenem zraku.

— No ali greš notri ali ne? — mi pravi rogati hudič in me dreza s svojimi vilami.

— Jaz? Jaz ne grem! Jaz sem prijatelj božji.

— Ti si prijatelj božji? Eh garjevi pes ti! Kaj iščeš tukaj?

— Jaz . . . Ah ne vprašuj, ne morem se več držati po koncu . . . Prihajam . . . prihajam od daleč . . . ponižno vas prosim . . . če . . . če imate mogoče čisto slučajno . . . koga iz Kikinjana tukaj . . .

— Ah! Grom in strela! Kako se delaš neumnega, kakor da bi ne vedel, da je ves Kikinjan tukaj. Pridi črni krokar in poglej, kako jih obdelujemo tu, tvoje lepe Kikinjance.

*

1) videl sem skozi strašni vrtinec plamena:

— Dolgega Kok-Galina — vsi ste ga poznali, bratje, — Kok-Galina, ki se je tolikokrat opil ter tolikokrat otresal bolhe svoji ubogi Klari.

— Videl sem Katarinko . . . tisto majhno gosko . . . s privihnjanim nosom . . . ki je spala čisto sama na skednju . . . Saj se spominjate ničvredneži . . . Toda dalje, dovolj sem že povedal.

Videl sem Paskala, „Smoloprstneža,“ ki je delal olje iz oliv gospoda Julija.

Videl sem Babeto, ki je pri pobiranju klasja kradla iz snopov, da je lahko prej povezala svoj snop.

Videl sem mojstra Grapasija, ki si je tako po ceni mazal kolesa svo-

jega vozička. — In Dofino, ki je tako drago prodajala vodo iz svojega studenca.

In Tartijara, ki je, ako me je srečal popotnico nesočega, šel mirno naprej s kapo na glavi in pipo v ustih, ošaben, kakor Artaban in kakor da bi srečal psa. — In Kulana s Zeto in Jakoba in Petra in Tonija . . .

*

Ganjeni in blede od strahu so poslušalci vzdihovali; ta je videl v odprtem peklu svojega očeta, ta mater oni babico ali sestro . . .

— Dobro čutite, dragi bratje, nadaljuje gospod Martin, da tako ne sme dalje biti. Vaše duše so mi poverjene in jaz hočem, jaz vas hočem rešiti iz prepada, v katerega se bote zdaj in zdaj strmoglavili. Jutri se podam na delo, ne pozneje, kar jutri. Dela ne bo manjkalo. Glejte kako mislim storiti. Da bode vse dobro šlo, je treba vse delati po redu. Šli bomo po vrsti, kakor v Žonkijeri pri plesu.

Jutri, v ponedeljek bom spovedoval starce in starke. Malenkost!

V torek otroke; hitro bom gotov!

V sredo fante in dekleta, to utegne dolgo trajati.

V četrtek može. Bomo napravili kratko!

V petek žene. Rekel bom, ne čenčajte veliko!

V soboto mlinarja! Za njega ne bo en cel dan preveč . . .

In ako smo do nedelje gotovi, bomo srečni.

Glejte otroci, kadar je žito zrelo, ga je treba požeti, kadar je vino pretočeno, ga je treba piti. In glejte, tukaj je dovolj umazanega perila, treba ga je oprati in sicer dobro oprati.

Želim vam milost božjo! Amen!

*

Kakor rekel, tako storil. Lug je tekkel v potokih.

Od te pomenljive nedelje naprej se razprostira duh kikinjanskih čednosti deset ur daleč na okrog.

In dobri pastir gospod Martin je srečen in poln radosti preteklo noč sanjal, da je šel spremljan od svoje črede v svečani procesiji sredi gorečih sveč in v oblaku dišečega kadila, sredi zbora otrok, ki so peli Te Deum, po razsvetljeni poti v mesto božje.

Zvezde.

Priповest provansalskega ovčarja, francoski spisal A. D a u d e t, prevel M. R.

Za časa, ko sem pasel ovce na Luberonu, sem ostajal po cele tedne sam tam gori na planinah s svojim psom Labrijem in s svojimi ovci. Včasih je sicer prišel mimo eremit z Mont-de-l' Ure, ki je šel iskat zdravilnih zelišč, zapazil sem tuintam pač tudi črni obraz kakega oglarja iz Piemonta; toda to so bili priprosti, vsled samote na molk navajeni ljudje, ki so zgubili potrebo govorjenja in ki niso vedeli ničesar, kar se je govorilo tam doli po vaseh in mestih. In tako sem bil resnično srečen, ko sem vsakih štirinajst dni zaslišal na potu, ki je vodil na goro, zvonec mule z naše pristave, ki mi je prinesla živež za štirinajst dni, in ko sem videl, kako se je od iste strani počasi prikazal brihten obrazek malega miarra (hlapec s pristave) ali pa rdeča kapica stare tete Norade. Dal sem si pripovedovati novice, ki so se prigodile tam doli na deželi, krste, gostije; najbolj pa me je mikalo zvedeti, kako je s hčerko mojega gospodarja, našo gospico Stefaneto, ki je bila najlepša deklica, deset far na okrog. Ne da bi kazal, da se za

njo zelo zanimam, sem pozvedoval, če zahaja veliko k svečanostim, k večernim zabavam, če prihajajo še vedno novi čestilci. In ako bi me kdo vprašal, kaj da mene ubogega ovčarja to toliko skrbi bi mu odgovoril, da sem dopolnil dvajset let in da je Stefaneta najlepše, kar sem kedaj videl v svojem življenju.

Prigodilo se je pa neko nedeljo, ko sem pričakoval svojo štirnajstdnevno zalogo živil, da je prišla ista zelo pozno. Zjutraj sem si rekel: „Velika maša je temu kriva“, potem proti poldnevu je prišla velika nevihta in mislil sem, da mula zaradi slabe ceste ni mogla na pot. Konečno proti tretji uri, ko se je nebo razjasnilo in se je od dežja poprano gorovje žarilo v solčnih žarkih, zaslišim skozi šumenje z listja padajočih kapljic in skozi žuborenje naraslih potokov zvoniti muline zvončke tako jasno in veselo, kakor pritrkavanje zvonov na Veliko noč. Toda to ni bil mali miarro, niti stara Norad, ki bi vodila mulo. Bila je ... uganite kdo? ... naša gospica, otroci, naša gospica v lastni osebi, ravno sedeč nad pletenjaki, čisto zardelih lic vsled gorskega po nevihti svežega zraka.

Mali hlapec je bil bolan in teta Norad na dopustu pri svojih otrocih. Lepa Stefaneta me je obvestila o vsem tem, ko je stopila z mule, istotako da prihaja vsled tega tako pozno, ker je

zašla na potu. No, če si jo videl tako lepo praznično napravljeno, vso v cvetličnih trakovih, v blestečem krilu in čipkah, bi prej mislil, da je zamudila kako plesno zabavo, nego da je iskala pot skozi grmovje. Ali ta krasna stvarca! Moje oči se je niso mogle nagledati. Seveda je nisem videl še nikdar tako blizu. Včasih po zimi, ko so bile črede že v dolini in sem jaz prišel zvečer v pristavo večerjat, je hodila živahno skozi sobo, ne da bi govorila s služinčadjo, vedno lično opravljena in nekoliko ponosna . . . In zdaj je stala pred menoj, pred menoj samim; kdo bi ne zgubil glave?

Ko je Stefaneta hrano izložila, se začne radovedno ozirati. Privzdigne nekoliko svojo nedeljsko krilo, ki bi se utegnilo umazati, in stopi v hlev, hoteč videti kot, v katerem spim, slamnato postelj z ovėjo kožo počez, moj veliki na klinu viseč plašč, mojo palico in mojo puško na kremen. Vse to ji je delalo veselje.

— Torej tukaj živiš, moj ubogi ovčar? Kako se pač moraš dolgočasiti, ko si vedno tako sam! Kaj delaš? Na kaj misliš?

Rad bi ji odgovoril: „Na vas, gospodinja“, ne bi se zlagal; toda bil sem tako zmeden, da nisem mogel najti niti besedice. Mislim, da je to zapazila in da je nagajivki prirejalo veselje povečati mojo zadrego z ljudomučnimi opombami:

— In tvoja dragica, ovčar, te pride kdaj obiskat? . . . Ta mora gotovo biti zlata kozica ali pa tista vila Estérelle, ki obletava le vrhove gorà.

Ko je to govorila, je sama izgledala, kakor vila Estérelle, s svojim ljubkim nasmehom, privzdignjeno glavico, in v svoji naglici zopet oditi, kar je dajalo njenemu obisku nekak znak prikazni.

— Z Bogom, ovčar!

— Z bogom, gospodinja!

In odšla je s svojimi praznimi pletenjaki. Ko je zginila na strmem potu, se mi je zdelo, kakor da bi mi kamenčki, ki so se kotrljali izpod mulinih kopit, padali drug za drugim na srce. Slišal sem jih dolgo, dolgo; sedel sem do večera kakor v polsnu, ne da bi se upal prekiniti, boječ se, da ne bi pregnal svojih sanj. Proti večeru, ko so postajale doline mračne in so se ovce gnetle med seboj hoteč nazaj v hlev, sem zaslišal, da me nekdo od spodaj kliče in kmalu se je prikazala naša gospica, toda ni se več smejala, kakor še malo prej, temveč se tresla vsled mraza, strahu in mokrote. Kakor je bilo videti, je ob vznožju hriba hūdournik Sorgue vsled plohe narasel, in ker je hotela siloma čez, je prišla v nevarnost, da utone. Najhujše pa je bilo, da ob tako pozni nočni uri ni bilo več misliti na to, da bi se vrnila v pristavo; sama bi naša gospica ne našla pota, jaz pa nisem mogel za-

pustiti črede. Misel, da bo morala prenočiti na gori, jo je zelo mučila, zlasti zaradi skrbij, ki jih bodo domači imeli zaradi nje. Poskušal sem jo kolikor mogoče pomiriti:

— V juliju so noči kratke, gospica . . . To je le neprijeten trenutek.

Prižgal sem hitro velik ogenj, da si posuši noge in od valov čisto premočeno obleko. Prinesem ji mleka in hlebčke sira; toda uboga mala ni mislila na to, da bi se ogrela ali okrepčala, in ko sem videl, da so ji prišle velike solze v oči, sem bil tudi sam blizu joka.

Medtem se je popolnoma zmračilo. Le vrh gorà je trepetalo kakor solnčni prah — lahna zarja od tiste strani, kjer je zatonilo solnce. Hotel sem, da se gospica vleže v hlevu k počitku. Razprostrši po sveži slami novo ovčjo kožo ji želim lahko noč ter se vsedem zunaj pred vrata. . . Bog mi je priča, da se me vkljub ognju ljubezni, ki je gorel v mojem srcu, ni polastila nobena slaba misel; le celo ponosen sem bil pri misli, da počiva hčerka mojega gospodarja v hlevu v neposredni bližini črede, ki spavajočo radovedno opazuje — sama kakor ovčica, toda dražja in lepša, ko vse druge. Nikdar se mi ni zdelo nebo tako blizu, nikdar zvezde tako svetle. . . Nenadoma pa se hlevna vrata odpro in lepa Stefaneta stopi na plano. Ni mogla spati. Živali so se premikale, vsled česar je

slama šumela, ali so pa meketale v spanju. Želela je biti blizu ognja. Ko sem to videl, ji ogrnem svojo kozjo kožo okoli ran, popravim ogenj, in tako sva sedela drug poleg drugega, ne da bi govorila. Ako ste že kedaj prenočevali pod milim nebom potem veste, da je ob času, ko navadno vse spi, v tihi samotni ožini skrivnostno življenje. Potoki žubore glasneje in na močvirjih se prikažejo majhni plamenčki. Gorski duhovi prihajajo in odhajajo nezadržani; zrak preveva komaj čuten šelest in šum, kakor da slišiš rasti drevesne vejice in poganjati bujno travo. Dan je življenje živih bitij, noč življenje stvari. Kdor ni navajen, se boji. . . Tudi naša gospica je pri vsakem najmanjšem šumu vstrepetala in se stisnila k meni. Enkrat se je zaslišal zategnjen, žalosten krik iz močvirja, ki se je svetilo tam doli, ter se je trepetajoč povspel do naju. V tem trenutku se je nad nama v isti smeri utrnila zvezda puščajoč za seboj svetel pramen, kakor da je oni otožni krik, ki sva ga ravnokar slišala, imel luč s seboj.

— Kaj je to? me vpraša tiho Stefaneta.

— Duša, ki gre v nebesa, gospodinja; in storil sem znamenje križa.

Tudi ona se pokriža, ter gleda za trenutek zelo zbrano proti nebu. Na to me vpraša:

— Je torej res, ovčar, da ste vi očvarji čarovniki?

— Nikakor ne, gospica! Toda mi živimo tu gori bližje zvezdam in vemo mnogo bolje, kaj se godi tam gori, ko pa ljudje v dolini.

Še vedno je gledala navzgor opirajoč glavico na roko, ogrnjena s kozjo kožo, podobna majhni ovčarki z nebes.

— Koliko jih je! Kako jo to lepo! Še nikdar jih nisem videla tako. . . Ali veš njihova imena?

— Gotovo, gospodinja! . . . Glejte! ravno nad nama je „Cesta sv. Jakoba“ (rimska cesta); vodi s Francoskega naravnost na Špansko. Napeljal jo je sv. Jakob Gališki,* da pokaže pravo pot Karlu Velikemu, ko je ta šel na vojsko proti saracenom.** Dalje tam-le vidite „Dušni voz“ (voznik: veliki medved) s štirimi bliščečimi se kolesi. Tri zvezde spredaj so „vozna živina“ in ona čisto majhna blizu tretje zvezde je „voznik“. Ali vidite krog in krog ta dež zvezdnih utrinkov? To so duše, katerih ljubi Bog ne mara pri sebi. . . (Orion). Ti nam ovčarjem služijo mesto ure. Treba mi jih je le pogledati in vem takoj, da je polnoč minilo. Še nekoliko dalje spodaj proti jugu se nahaja „Ivan Milanski“, luč nad zve-

* Galicija, glavno mesto Santiago de Compostela, nekdanje samostojno kraljestvo, je zdaj španska provinca.

** Te astronomične podatke je vzel pisatelj iz provansalskega Almanaha v Avignonu.

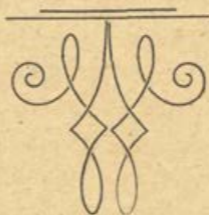
zdami (Sirijus). O tej zvezdi si pripovedujemo ovčarji sledeče: Neko noč so bili „Ivan Milanski“, „Trije kralji“ in „Koklja“ (Plejadi) povabljeni v goste k neki prijateljski zvezdi. „Koklji“ se je najbolj mudilo, odpravila se je baje prva na pot in sicer precej visoko. Vidite jo, tam-le je sredi neba. „Trije kralji“ so šli nekoliko nižje ter jo prihiteli; toda ta lenuh „Ivan Milanski“, ki je predolgo spal, ostane popolnoma zadi in vrže jezen svojo palico za njimi, da bi jih ustavil. Zato se „Trije kralji“ imenujejo tudi „Palica Ivana Milanskega“. . . Toda najlepša izmed vseh je naša zvezda, „Ovčarska zvezda“, ki nam sveti ob jutranji zori, kadar izganjamo čredo in zopet zvečer, ko se vračamo z njo domu. Imenujemo jo tudi Magelono, lepo Magelono, ki hiti za Petrom Provansalskim ter se vsakih sedem let z njim oženi.

— Kako, ovčar? kaj se torej zvezde tudi ženijo?

— Gotovo, gospodinja!

In ko sem ji hotel razložiti, kako je s to ženitvijo, sem začutil, kako se je nekaj svežega, ljubkega dotaknilo mojih ram. Bila je njena glavica, ki se je trudna naslonila name in pomečkala trakove, čipke in valovite laske. Tako je ostala, ne da bi se premaknila, dokler niso otemnele zvezde vsled svetlobe bližajočega se dneva. In jaz, jaz sem motril spavajočo, sicer nekoliko razburjen na dnu svoje duše, toda

obvarovan od črnojasne noči, ki je vzbujala v meni vedno le dobre misli. Okoli naju pa so plavale zvezde zasledujoč svojo tihotno pot, ubogljive, kakor velika čreda; in za trenutje se mi je dozdevalo, da je jedna teh zvezd najsvetlejša in najkrasnejša zgrešila svoj pot in prispela k meni, da se nasloni na mojo ramo in spava...

Črtica o časopisju.

Prvi časnik. — Vpliv prometnih in tehničnih izumov na časopisje. Časopisje postane sedma evropska velesila. — Vpliv na gospodarstvo, politiko, v pravnem oziru in prosveto. — Časopisje dela javno mnenje. — Slabe strani časnikov. — O žurnalistu. Njegova primera z umetnikom. Odkod veliki ugled angleškega časopisja. — Nekoliko statistike.

150 let po iznajdbi tiskarstva je pričel izhajati prvi redno izhajajoči časnik v Strassburgu, današnjem glavnem mestu Elsas-Lotrinške province Nemškega cesarstva. V muzeju ondotnega mesta hranijo 50 takih zaporediških številčk z leta 1609. Devet let kasneje je izšel prvi časnik v Berolinu.

Ali s tem še nikakor ni bila dana podlaga tistemu mogočnemu faktorju, ki je v resnici časnikarstvo v današnjem celem javnem življenju. Pač so poročali listi tudi pred dve sto leti o novicah raznih krajev, ali ob pomanjkanju železnic, brzojava, telefona in brzopisja si lahko mislimo, koliko časa je minulo, preden je prišel kurir s pismom novic iz Pariza v Berolin, iz Trsta na Dunaj itd.

Toda tudi vse te najbistroumnejše prometne iznajdbe ne bi mogle zagotoviti časopisju onega pomena, ki ga

ima danes, da niso tehnične iznajdbe tiskarskih strojev in drugih, za izdajo časnika potrebnih priprav napredovale tako silno, da nam še danes prinese vsak dan naravnost presenetljive izume na tem polju. V trenutku, ko so bile izpeljane po celem svetu brzojavne in telefonske žice, ko so vezali posamezne dele sveta podmorski kabli in ko je dospel tiskarski stroj do te stopnje, da more v vsaki uri natisniti po mnogo tisoč izvodov je postalo časopisje — kakor se mnogokrat imenuje — sedma evropska velesila.

Časopisje vpliva predvsem na gospodarsko življenje današnjih kulturnih narodov. Čudovito spretno organizirano brzojavno poročanje o stanju letine po raznih deželah, poročila borznega gibanja, o cenah blaga v posameznih mestih itd. vpliva predvsem na splošni svetovni trg. V inseratih išče trgovec kupca in obratno. Po vseh večjih mestih so nastanjene posebne mednarodne brzojavne agenture, ki nimajo drugega posla, nego pošiljati časnikom vesti, ki imajo katerokoli zvezo s politiko ali gospodarstvom. Večji časniki so lastniki posameznih telegrafskih žic, le da si zasigurajo tem načinom čim hitrejšo objavo poročil iz tujih mest.

Enako velik, ako ne še večji, je pomen časopisa za politično gibanje kulturnih narodov. Po eni strani s tem, da podaje čim vernejo sliko političnih dogodkov lastnega kakor tujih narodov,

po drugi strani s tem, da vzgaja in dela kot kritičen organ takozvano „javno mnenje“. Kritična beseda, zapisana v razširjenem listu, ima vse drugačen pomen in veljavo kakor privatno izraženo mnenje. Na tisoče in tisoče čitateljev stoji vsak dan pod mogočnim vplivom sugestije časopisja. Prava beseda in zapisana o pravem času v listu, ki si je znal pridobiti s svojo preteklostjo in z načinom svoje pisave ugled, ni podrla samo posameznih mož, ki so stali še včeraj na vrhuncu svoje politične slave, ni strmoglavila le celih ministerstev, ampak je tudi premenila že cele postave in cel ustroj posameznih držav.

Važen je pomen časnikarstva tudi v pravnem oziru. Mnogo odredb, prijav, ukazov itd. zadobi svojo pravnomočnost šele s tistim hipom, ko so izšli v časopisju, kakor predpisuje zakonik. Časopisje vpliva čestokrat tudi na največje pravde in kriminalne zadeve. Ne samo občinstvo, tudi sodnik stoji nehote pod mogočno sugestijo „javnega mnenja“, ki ga dela časopisje. Da se mnogokrat zgode pri tem najhujše zlorabe s strani časopisja, zlasti če gre za neprijetne jim osebne ali politične nasprotnike, leži na dlani.

Izključno reproduktivno, pa zato nič manj važno je delovanje časopisja za znanost, umetnost in nove izume. Časnik prinese danes v najvišjo gorsko vas poročilo kulturnega

gibarja, ki bi drugače nikdar ne našlo poti do širokih mas ljudstva.

Da more časopisje ravnotako učiniti tudi mnogo zla, je bilo omenjeno že zgoraj. Slabo časopisje more posuroveti cele narode, zatreti jim vsak občutek sramu. Zato se je že mnogo pisalo in govorilo o „splošno uničujočem vplivu časopisja“. Proti temu pač drugače ni pomagati kakor s spodobno in nad vse osebnosti zvišeno kritiko v — dobrem časopisju. Časnik je danes važen kulturni faktor, nena-domestljiv in neobhno potreben vsakemu človeku, ki noče zaostati za časom, ki noče umreti v nevednosti — vzlic vsem svojim slabostim in hibam.

Da je velik del časopisja in to zlasti pri narodih, ki bi najbolj potrebovali dobrih, vzgojevalnih listov, v resnici zelo slab in nikakor ne odgovarja kulturni misiji, katero hoče reklamirati vsak list zase — dober list opravlja v resnici kulturno delo neizmerne pomena — je po veliki večini kriva nizka naobrazba časnikarjev. Žurnalist, ki ima v sebi čut svoje velike odgovornosti in ki mu delo pri časopisju ni samo vprašanje kruha ampak tudi vprašanje lastne vesti in časti, ne more biti in ne bo nikdar zadovoljen s tem, kar zna. On ve, da napreduje čas jako hitro in če noče s časom naprej i on, zastara čez noč. Časnikar se mora torej učiti dotlej, dokler hoče delati pri kakem listu. Kdor nima v

sebi take potrebe in komur ^{*}žadostuje tistih par besed, ki jih posname po drugih listih ali ki jih napiše na napade svojih nasprotnikov, tak greši na lastni osebi kakor na celem krogu svojih čitateljev naravnost neodpustno. Vsled tega spoznanja se je že z mnogo strani zahtevalo, da naj se podvrže vsak, ki hoče postati časnikar po poklicu, ravno tako izpitom, kakor morajo delati to zdravniki, advokatje in drugi poklici. Večina žurnalistov in tudi prvi mednarodni časnikarski kongres v Antverpenu na Nizozemskem, se je izrekel proti taki zahtevi, češ, da je časnikar ravno tak poklic, ki ga ni mogoče vezati na norme, kakor umetnik, pisatelj itd. V resnici ima žurnalist z umetnikom mnogo skupnega. Razložek je samo ta: umetnik je tem boljši, čim bolj dela iz svoje fantazije: časnikar tem boljši, čim več se opira na dejstva in čim manj se lovi v svoji fantaziji. Vzlic temu obstojajo na posameznih visokih šolah tudi posebne stolice za časnikarstvo. Na vseučilišču v Curihu v Švici je mogoče celo napraviti doktorat iz časnikarskih ved.

Največji ugled na celem svetu uživajo angleški časopisi, v katerih je raztresenih tako malo neresnic ali celo laži, da je v največjem nasprotstvu z ostalimi državami. Na Angleškem pa tudi vsakega časnikarja, ki ne more dokozati, da je grešil le v dobrem mnenju, strogo kaznujejo. Sodba traja

včasih le par minnt, ker pravi angleški sodnik, da se pri zadnji pisavi ni nič opravičevati.

Najbolj je razširjeno časnikarstvo v Združenih Državah severoamerikanskih, kjer izhaja 23.000 raznih časnikov, na Angleškem 5000, na Francoskem 9000, na Italijanskem 3500, na Nemškem 4000, v Avstriji 2300, na Ogrskem 1500, na Ruskem 1400, na Japonskem 1600.

O poljedelstvu pri starih narodih.

Kaj pripoveduje Hesiod 800 let pred Kr. rojstvom. — Grškega kmeta prekosi v mnogem Rimljan. — Pisatelji o poljedelstvu iz te dobe. — Skrbna gojitev polja pri Rimljanih. Glavni pridelki. — Rimsko poljedelstvo je vzorno do konca 18. stoletja. — Njega nauki se razširijo po celem svetu.

O poljedelstvu starih kulturnih narodov vemo malo. Izjemo delajo le Rimljani, o katerih so nam ohranjeni najnatančnejši podatki.

Kako je živel in delal grški poljedelec, nam opisuje najtočneje grški pesnik Hesiod, ki je živel okoli 800 let pred Kristom. Po Grškem in v srednjih maloazijskih deželah so sejali zlasti pšenico in ječmen, poleg tega pa tudi razno sočivje. V posebno ugodno ležečih delih omenjenega ozemlja so gojili jako skrbno vinsko trto, olivo in figovo drevo. Obdelovanje polja je bilo zelo priprosto in na mnogo nižji stopinji, kakor dela danes najprimitivnejši evropski kmet. Domače živali so imeli v glavnem iste, kakor jih imamo mi: konje, govejo živino,

ovce, koze. Ali stari grški kmet se za svoje živali ni brigal. Navezane so bile same na-se in iskati so si morale po obsežnih pašnikih primerno hrano, kakor so same najbolje vedele in znale. Živine pa je imel Grk jako mnogo, ker je potreboval pridelke živinoreje še v mnogo večji meri za svojo hrano in obleko kakor pridelke poljedelstva.

Vse drugače je bilo razvito poljedelstvo starih Rimljanov v današnji Italiji, kar spoznamo lahko že iz tega, da se je bavilo jako mnogo pisateljev tega naroda s poljedelstvom v svojih spisih. M. Portius Cato, Terentius Varro, Vergilius Maro in cela druga vrsta pisateljev nam kaže v svojih spisih, s kako čudovito skrbjo in spretnostjo je gojil stari Latinec svoje polje tako, da se je povspel v tem tako visoko, kakor komaj kulturni narodi do konca 18. stoletja.

Poljedelsko orodje je obstojalo iz pluga in brane; kot ročno orodje je služila lopata, motika, vile in grablje. Konstrukcija teh priprav je bila odvisna od kakovosti zemlje in od načina dela. Kdaj je najboljši čas oranja, kakor o številu, globini, širini in smeri brazd so obstojala najtočnejša pravila, kakor jih je samo potom izkušenj težko zaznati. Gnojili niso samo z gnojem iz svojih hlevov, ampak tudi s človeškimi ekskrementi, nadalje s krvjo, mesom, dlakami kož, listjem, pepelom, sajami, mavcem, vapnom in malto.

Žito in sočivje sta bila glavni pridelek rimskega poljedelstva: pšenica, ječmen in kaša; fižol, leča in lupine. Pridelavali so tudi razne vrste repe, pese in detelje. V veliki meri so gojili lan, konoplje, gorščico, redkev in mak, s katerimi so delali dobro kupčijo. Poljedelskih strojev v našem smislu niso poznali, pač pa so vporabljali za sejanje majhno priročno pripravo. Da je treba vrsto sadeža na isti njivi zapored menjavati in v katerem redu se zgodi to najboljše, so vedeli tudi že Rimljani prav dobro.

Iz spisov omenjenih avtorjev, ki poročajo tudi, kako skrbno so negovali Rimljani živinorejo, so zajemali snov vsi kasnejši pisatelji poljedelstva tekom celega srednjega veka do konca 18. stoletja. Poljedelski literatje kasnejših evropskih kulturnih narodov citirajo v enomer svoje stare rimske prednike.

Ko se je rimska oblast razširjala vedno bolj po vsem tedaj znanem svetu, ko si je rimsko cesarstvo podvrglo vso srednjo Evropo in za nekaj časa celo Anglijo, se je pričel tudi Rimljan izseljevati iz svoje preobljudene italjanske domovine v nove dežele. Ti kolonisti so zanesli take navade in nauke svojega domačega poljedelstva tujim narodom, predvsem v današnjo Francosko, Nemčijo in Anglijo. Mnogo tega se je sicer v viharnih časih in krvavih bojih ljudskega preseljevanja izgubilo, ali ko so nastali zopet mirnejši časi,

ko so se naselili novi narodi med stare, so se učili zopet od teh in tako danes lahko rečemo: kar zna danes evropski kmet, se ima v veliki meri zahvaliti svojim znajdljivim prednikom že davno zamrlega naroda.

Na deželi — v mestu.

(Primer a kmetijskega z mestnim prebivalstvom.)

Dva ekstrema. — Zakaj je kmet kónservativen. — Epizoda po naprednem shodu. — Industrijelni delavec, kapitalizem in cerkev. — Sentimentalnost starorimskega bankirja — Karol Marks. — Kdo daje boljše vojake: mesto ali dežela? — Kateri stan je boljši.

Ako motrimo predvsem nam najbližje stoječe avstrijsko politično življenje in njega izraz v zadnjih državnoborskih volitvah, nam pade na prvi hip v oko, da je prebivalstvo te tako raznobojne države ločeno vendar le samo v dve veliki skupini, v dva velika ekstrema. Zadnji dogodki — vseučiliško vprašanje — ni nič drugzega kakor samo praska predstraž teh dveh nasprotnikov: tukaj ekstrem konservativnosti v klerikalizmu — tam ekstrem radikalnosti v socializmu in svobodomiselnosti. Kar je še danes strank v parlamentu, ki poskušajo hoditi po srednji poti, stopijo prav kmalu pred oni odločilni trenotek, ko se bo reklo voliti desno ali levo.

Klerikalni elementi se opirajo predvsem na kmetijsko prebivalstvo, radikalni na industrijelne delavce (mesta).

Pri tem se zgodi, da očitajo drug drugemu najraznovrstneje stvari. Kmet trdi, da je le on prvi in edini steber; industrijski delavec* kaže zopet na-se, da so le z njegovo pomočjo nastale moderne države.

Predvsem se vprašajmo, ali je kmet res konservativen, zakaj je po svoji ogromni večini v taboru cerkvene gosposke?

Ne sme se nam zdeti čudno. Delo v veliki naravi, kjer je človek podvržen vedno negotovi naravni sili, ga veže neposredno do onih skrivnostnih moči, ki jih on ne more razumeti, ki mu ne morejo dati druge misli, nego da so nadnaravnega izvora. Pisatelju teh vrstic je poznan odličen slovenski politik odločno naprednega mišljenja. Sklical je nekoč shod kmetov in je s svojim govorom poslušalce naravnost fasciniral. Po shodu se je razvil med nekaterimi izmed kmetov in politikom živahen razgovor. Le eden je sedel ves čas zamišljen. Ko nastane naravno kratek molk, povzame on besedo: „Vaš govor je bil krasen, verujem Vam... toda prosim povejte mi samo, kaj je na onem svetu?“ Politik je bil pameten mož, izognil se je odgovoru v paraboli, kakor je pravil nekoč Kristus svojim učencem. Meni pa se zdi v tem

* Govorimo posebej o industrijskem delavstvu, ker tvori enako kmetom kot masa odločujoč faktor.

vprašanju ves misterij preproste, nerafinirane slovenske kmetske duše.

Industrijelni delavec po mestih je temu mogočen kontrast. Tam ni nobenega solnca, tam ni nobenega zelenja, nobenega trepeta in molitve za žetev, tam ni nobene domače grude — tam je vse zid, vse železo, vse kri. Tam zija z vso grozo oni prepad med revežem in bogatinom, kjer ni nobenega prehoda. In bogatinu se klanja do tal vsa cerkvena gosposka, dasi stoji zapisano v evangeliju; prej pride velblod skozi šivankino oho, kakor bogatin v nebeško kraljestvo. Kaj čuda, če postane industrijelna delavna masa ne samo indifirentna verskim čuvstvom ampak jih naravnost zasmehuje spričo onega zlobnega obraza, ki se reži njemu neprenehoma v obraz: kapitalizem pred katerim se klanja tudi cerkev! Cerkev sama ima na milijarde premoženja.

Delo v prosti naravi in razmeroma enakomeren razvoj mišic vpliva na telesni značaj kmetijskega prebivalstva ugodno; njega duševni in moralni značaj je stanovitnejši nego oni koncentriranega prebivalstva v mestih in obrtih. Mirnost in konservativnost kmeta je premotilo že marsikaterega mesčana, da si je neizmerno poželed proč iz tega ropota v tihi kot kmetske domovine. Ali znana je zgodba tistega bankirja v starem Rimu, ki ga je gnala sentimentalnost na dēželo: črez pol

leta se vrne v Rim nazaj. Ni mogel več pogrešati udobnosti in onega kulturnega napredka, ki mu ga je pač nudilo le mesto, ono v neskončne detajle se izražajoče življenje, ki se razvija po mestih.

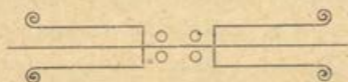
Prezreti namreč ne smemo, da so mesta kulturna središča, kjer se v prvi vrsti razvija ves napredek v gospodarstvu, kjer cvete trgovina, kjer ima predpogoje izvajanje imenitnosti pred zbranim občinstvom. Mestno prebivalstvo je po svojem duhu mnogo prožnejše, telesno gibčnejše, pozorneje in rafinirano. To pa so predpogoji temu, kar se navadno imenuje „inteligentnost“. V spominu bo morda rek, ki ga je izustil nekoč socialistični politični ekonom Karl Marks: „Kmeta bo iztrgalo iz rok idiotizma mestno prebivalstvo“. Drugače sevé je napisal Marks o kmetiskem stanu mnogo zgrešenega. Njegova lastna šola ga smatra v tem oziru kot takega.

Telesno zaostaja mestno prebivalstvo za kmetiskim, kakor sledi iz gorenjega samoposebi, zelo. Ozki prostori, slab zrak in drugi premnogi momenti vplivajo na to. To dejstvo je delalo svoj čas vojaškim pisateljem velike skrbi, zlasti ker je že desetletja sem opazovati, kako silovito nagloma v velikem številu se priseljuje kmetijsko prebivalstvo v mesta,* kjer

* Besedo mesto rabimo ves čas v širšem pomenu besede kot vsako središče industrijskega proizvodnje.

obetajo fabrike boljšo plačo. Strah zaradi nazadovanja vojaške sile ob pojemanju telesne moči posameznikov ni v nobenem pravem razmerju z dejanskim položajem. Ne smemo pozabiti, da ima tudi mestni rekrut, predvsem torej v poštev prihajajoči industrijski delavec, če tudi ne take fizične moči, da bi se jo moglo postaviti na isto stopinjo s kmetiskim krepkim telesom, pa zato drugo vrline: večjo inteligenco. Moderno orožje sili vojaštvo, da ne nastopa več v velikih regimentih in dere kot masa naprej; zahtevalo je novo taktiko raztresenega bojevanja, kjer je posameznik mnogo več navezan na svoj duh kakor na svoje mišice.

To smo hoteli omeniti vsled tega, ker se je čulo o razmerju med mestom in deželo v zadnjem času z obeh strani toliko pretiranega in romantičnega. Nemogoče je staviti en stan pred drugega: drug izpolnuje in popolnuje drugega. Vsak človek ima svoje vrline in svoje slabosti. Stan pa nič družega ni, kakor skupina ljudij, ki opravlja enak poklic.

Zgodba iz mladosti.

Spisal Maksim Gorjkij.

Nekoč na jesen se mi je prigo-
dilo nekaj prav neprijetnega: dospel
sem v mesto, kjer nisem poznal žive
duše — brez strehe, brez vinarja v žepu.

V prvih dneh prodam vse, kar sem
imel kaj takega pri sebi. Nato se na-
potim v predmestje, Ustje imenovano.
Tam so pristajali parobrodi, živahno je
bilo tedaj; ali v tem poznem letnem
času je bilo pristanišče kakor da je
izumrlo. Vsepovsodi pusto in tiho. Do-
gajalo se je namreč vse to v zadnjih
dneh meseca oktobra.

Potikal sem se med praznimi skla-
dišči in lopami semintja. Vlažni pesek
mi je mozgel pod nogami. Željno sem
gledal, je-li ni morda vdobiti v njem
kake užitne stvari in pri tem pre-
mišljal, kako prijetno in dobro je,
biti sit.

Kakor stoji danes s kulturo, je
veliko lažje, potolažiti stradanje duše
od stradanja telesa. Potika se človek
po cestah sredi krasnih poslopij, ki so
— gotovo se ne motimo — tudi znotraj
ugodno opremljena — in ima tako pri-
liko, prijetno razmišljati o arhitekturi,

o higijeni in še o veliko drugih takih podobnih modrih stvareh. Srečaš udobno in toplo napravljene ljudi — vsi so vljudni, spodobno se ti umaknejo in so rahločutni dovolj, da nočejo opaziti žalostnega dejstva naše eksistence. Resnično, lačnemu pridejo na um vedno boljše in primernejše misli nego pa sitemu . . .

. . . Med tem se je zvečerilo. Pršilo je, s severa je brila ostra burja. Piskala je okrog skladišč in lop; deske s katerim so bila obbita okna hôtelov, so škripale v enomer. Reka se je močno valovila proti peščenemu bregu. Viharno se je penila nemirna voda, ki se je zdelo, kakor da sluti bližnjo zimo in stoka že v naprej pred trdim okovom ledene odeje, v katero jo oklene mrzli veter še nocojšno noč. Oblaki na nebu so bili težki kakor svinec. Pršelo je iz njih na zemljo v tako drobnih kapljah, da jih je moglo oko jedva razločevati posamič. To žalostno elegijo nature okrog mene je spopolnjevalo dvoje turobno skrivljenih vrb in razbiti čoln, ki je ležal tik njiju s trebuhom navzgor.

Preobrnjen čoln z udrtim dnom in svojega listja oropano drevje . . . Vse je strto, vse mrtvo, nikjer žive duše, izpod neba curljajo solze druga za drugo. Pusto je bilo in žalostno na okrog — zdelo se je, da vse umira, da ostanem edino jaz pri življenju in še mene čaka mrzla smrt.

In jaz sem imel tedaj osemnajst let — tako lep čas!

Hodil sem in hodil po tem mokrem in mrzlem pesku brez prestanka. Lakotè in mraza so mi šklepetali zobje. Naenkrat, ko stopim za neko lopo, vidim tam na tleh čepeti žensko postavo. Premočena obleka se je tesno oprijemala njenih udov. Obstal sem in jo motril. Kmalu vidim, da izpodkopava z rokami pesek izpod lope.

„Čemu delaš tako?“ jo vprašam in že sem sklonjen tik nje.

Poluglasno je zakričala in planila po koncu. Ko je stala pred menoj in me zrla s svojimi široko odprtimi plašnimi očmi, vidim, da imam pred seboj deklino moje starosti, zelo prikupljivega obraza, na katerem pa sem opazil v svojo žalost par velikih vijoličastih peg. To jo je pačilo, dasi so bile te pege kaj simetrično razdeljene po njenem licu — po ena pod vsakim očesom, ena na čelu prav nad nosom. Po tej simetriji bi se dalo sklepati, da je imel opraviti z njo človek, ki je bil v pačenju človeških fizionomij prav spreten umetnik.

Deklina me premeri od nog do glave in izginil ji je polagoma strah, ki je seval iz njenih očij... Otresla je roke peska, popravila si katunasto ruto na glavi, stisnila se v ramah in dejala:

„Gotovo si tudi ti lačen... Koplji zdaj mesto mene... moje roke so že

utrujene. Tam je vdobiti“, in z glavo pokaže proti lopi, „gotovo kaj kruha ... morda tudi klobas“.

Pričel sem grebsti po pesku. Danes ne morem več povedati, ali sem mislil v tem trenutku na kazenski zakonik, na moralo, na lastninsko pravico in na podobne stvari, na katere je treba misliti v enakem hipu življenja, kakor menijo mnogi izkušeni ljudje. Ker želim biti kolikor mogoče resničen ... mislim, da sem bil v izkopavanje tako zatopljen, da sem pozabil na vse drugo in mi je bilo v glavi le to, kaj dobimo iz te barake.

Nastal je večer, tema je bila vedno neprodirnejša, da pljuska dež vedno glasneje in bobna vedno močnejše ob deske. Nekje tam daleč je bilo čuti nočnega čuvaja.

„Ima baraka pod?“ me vpraša tovarišica tiho. Nisem razumel, kaj je hotela, zato sem molčal ...

„Pravim, če ima baraka pod? Če ga ima, se trudi va zaman. Izkopljeva ves pesek in potem zadeneva na močan pod! Kako ga naj odpreva? Bolje bo, če poskusiva pri ključavnici ... Posebno trdna ni ...“

Dobre misli se porode v ženskih glavah redkokdaj. Ali vendar, kakor se je pokazalo, porodile so se le ... Že od nekdanj sem cenil vsako dobro misel in se ravnal po njej.

Ko najdem ključavnico, potegrem zanjo in odtrgam jo z vsem železjem

vred . . . Moja tovarišica se skloni in v hipu zmuzne liki kača skozi odprtino v barako. Že znotraj mi zakliče:

„Ti si res pravi fant!“

Pohvala iz ženskih ust, če tudi majhna in skromna, mi je dražja nego celi ditirambi slavospevov iz ust moškega in najsi je le-ta zgovoren bolj od vseh starih in novih govornikov vkup. Tedaj pa je bilo moje razpoloženje mnogo manj ljubeznjivo kot danes, in vprašal sem svojo tovarišico hitro in strahoma, ne da sem se zmenil za njen poklon:

„Ali je kaj?“

Monotomno je pričela naštevati:

„Jerbas steklenic . . . prazni žaklji . . . dežnik . . . železen kotlič . . .“

Vse to je bilo neužitno. Ves up mi je splaval po vodi — tudi zakliče vsa iz sebe:

„Ah! Tu ga imam . . .“

„Kaj?“

„Hlebec . . . samo moker je . . .“

Hoj!“

K nogam mi strklja hleb kruha. Takoj za njim pride na dan moja pogumna tovarišica. Imel sem tedaj že kos kruha v ustih in ga grizel.

„No, meni tudi nekoliko . . . Od tu morava zdaj proč. Kam neki? Hotela je z očmi prodreti temo; tako je gledala na vse strani.

„Tam leži razbit čoln . . . Pojdiva!“

„Pojdiva!“ In šla sva. Spotoma sva se mašila s kruhom . . . Deževalo

je vedno huje, reka je tulila; od nekod se je razlegalo zategnjeno piskanje kakor da piska nekdo, ki je neodvisen in se nikogar ne boji, v posmeh vsem zemeljskim napravam, temu grdemu jesenskemu večeru in namá obema, ki sva . . . Srce se je stisnilo pri tem piskanju — ali ni me zdaj zanimalo. Hlastno sem jedel in tako tudi deklina, ki je stopala ob moji strani.

„Kako ti je ime?“ jo vprašam ne da pomislim kaj več.

„Nataša“, odgovori kratko in pri tem glasno zacmoka.

Ozrl sem se po njej — bilo mi je kakor sunek z bodalom v srce. Gledal sem v temo in videlo se mi je, kakor da se mi reži iz nje nasproti grd odsev moje usode, satansko ironično in zagonetno.

* * *

Dež je lil neprestano v čoln. Ti enakomerni pritajeni glasovi so vzbujali človeku žalostne misli. Veter je bril skozi razbito dno in piskal v špranjah, kakor da poje dolgo žalostinko. Valovi so udarjali tako enoglasno in brezupno ob breg, kakor da pripovedujejo nekaj neznosno dolgočasnega in težkega: nekaj, pred čemur bi hoteli vbežati in ne morejo, da bi ne govorili o tem. Pluskanje dežja se je stapljalo s pluskanjem valov. Vse je bilo, kakor da visi nad polomljenim čolnom neskončno težak vzdih — vzdih zemlje

v času, ko se spreminja svetlo in toplo poletje v mrzlo, megleno in vlažno jesen. Burja je potegnila iznova preko puste ravni in penila vodo. Letela je urno kakor misel in se spremljala v žalostinki.

V čolnu nisva imela nikakega komfora: tesno je bilo in vlažno, skozi vrh so letele vanj kaplje in veter. Midva sva molčala, trepetaje mraza. Spomnim se, da sem hotel zaspati. Nataša se je naslonila s svojim hrbtom ob čoln in se stisnila v živ klopčič. Z rokami se je prijela pod kolena, na slednje je naslonila svojo brado in zrla nepremično proti reki. Spričo njenega bledega lica so ji bile videti oči silno velike. Ni ganila z nobenim udom, tako, da sem prav čutil, kako se me je pollaščal pelagoma strah pred tovarišico. Hotel sem spregovoriti z njo nekaj besed, pa nisem vedel, kaj naj zinem.

Pričela je ona:

„Prokleta je tako življenje!“ je dejala razločno, s poudarkom in globokim notranjim prepričanjem.

Ali v teh besedah ni ležalo nobene obtožbe; bile so izgovorjene preveč ravnodušno. Človek je premislil svojo stvar preprosto in kratko, in ko je prišel do sklepa, je povedal tega glasno. Nisem vedel, kako naj odgovorim, ne da bi nasprotoval samemu sebi. Zato sem molčal. Ona se morda ni brigala za me, zato je ostala mirna, kakor je bila doslej.

„Krepiranje bi bilo najprimerneje“! je dejala čez nekaj časa. To pot tiho in s premislekom. Ali zopet ni bilo v njenem glasu nobene tožbe. Videlo se je, da je premislil človek sebe in svoje življenje in prišel po tem k prepričanju, da ne pozna pred trdo usodo življenja nobene druge obrambe nego — „krepiranje“.

Spričo te jasne in točne misli mi je postalo nepopisno težko in turobno pri srcu. Čutil sem, da mi morajo privreti solze, če bi moral molčati še slej Ali sramotno bi bilo, plakati pred žensko, tembolj, ker tudi ona ni jokala. Sklenil sem tedaj ziniti rajši kar si že bodi.

„Kdo pa te je pretepal?“ jo vprašam. Prišlo mi ni nič bolj pametnega na um.

„Vedno Paška . . .“ odgovori Nataša glasno.

„Kdo je to?“

„Kdo? Moj ljubi . . . nek pek . . .“

„Te mnogo tepe?“

„Kadar je pijan . . . Mnogokrat!“

Nenadoma se stisne k meni in mi prične pripovedovati o sebi, o Paški in o tem celem razmerju. Ona je poulična deklina, on je pek. Ima rdeče brke in igra zelo dobro na harmoniko. Prišel je k njej in ji zelo dopadel, ker je vesel fant in se lepo oblači. Nosi jopič za petnajst rubljev in škornje z gibi ob gležnjih. Zato se je vanj zaljubila in on jo varuje. Ali odkar je njen

varuh, ji jemlje ves denar, ki ga ji dajo drugi gostje za razne prijetnosti, napije se zanj in potem jo tepe. Ali to bi še ne bilo najhujše: pričel pa je prav pred njenimi očmi ljubkovanje z drugimi ženskami.

„Kdo bi ne bil potem užaljen? Nisem slabša od drugih... Zašramuje me torej, tak lopov! Predvčerajnim prosim svojo „gospo“ naj mi dovoli na sprehod. Pridem k njemu in tam sedi Dunjka, vsa vinjena. Tudi on je bil ovinjen. Rečem mu „Lopov! Goljuf!“ Nato me pretepe, osuva in zgrabi za lase — kolikor hudo se je le dalo... Ali to še ni najhuje: raztrgal mi je tudi vso obleko, ki sem jo imela na sebi... Kaj bo sedaj? Kako naj se vrnem k madam? Vse mi je potrgal: krilo in jopič — popolnoma novega, dala sem zanj petak! In ruto mi je strgal z glave. — O Bog! kaj naj pričnem sedaj?“ je zatutila naenkrat z otožnim glasom. Tulil je tudi veter in bil vedno hujši in močnejši... Zobje mi prično šklepetati iznova. Ona se je sključila še bolj in ste stisnila tako blizu mene, da sem mogel razločevati svit njenih oči...

„Kaki lopovi ste vsi moški. Vse vas bi zdrobila in pobila. Če bi poginil eden vaših... pljunila bi mu v gobec in ne bilo bi mi žal! Zanikarni zarod! Prosjačite v enomer in se stiskate kakor psi; kadar pa je ena nas tako neumna, da se vam uda, potem

je vsega konec! Takoj pridete nad njo, jo tepete . . . o, kaka zlodejeva zalega . . .!„

Psovke so letele vse križem. Ali v njenem zmerjanju ni ležalo nobene sile, nobenega izraza: niti jeze, niti srda do te „zlodejeve zalege“. Sploh ji je bil glas, s katerim je izgovarjala svoje, po vsebini nasprotujoče si besede, miren in brez posebne barve . . .

Toda vse to je vplivalo na me močnejše nego najbolj prepričevalne pesimistične knjige in govori, ki sem jih čnl ali čital do tedaj ali do današnjih dni. In to vsled tega, ker je agonija umirajočega vedno naravnejša in vpliva silneje, nego še tako umetniško popolno opisovanje smrti.

Obhajale so me slabosti. Skoro gotovo več vsled mraza kakor vsled besed moje sosede. Tiho sem zastokal in zaškripal z zobmi.

Skoro isti hip začutim na sebi dvoje majhnih, mrzlih rok: ena se je oklepala mojega vratu, druga me je božala po licu. Obenem se mi glasi nasproti plaho, poluglasno in pritajeno vprašanje:

„Kaj ti je?“

Mislil sem vse drugo prej, kakor da me vpraša tako Nataša, ki je ravnokar povedala, da so vsi moški lopovi in je želela njih pogin. Hitro je nadaljevala:

„Kaj ti je? Ali te zebe? Ti je mraz? Kakšen si vendar ti! Sedi in

molči... kot čuk! Povedal si mi lahko že davno, da te zebe... Nu... vlezi se... stegni se... jaz se vležem tudi tako... — Tako! Objemi me zdaj z rokami... tesneje... Nu vendar, zdaj ti bo topleje... In potem se stisneva s hrbti... Tako nama že mine noč... Kaj ti je, si se mar opijanil? So te spodili iz službe: To nič ne de!..."

Tolažila me je... Dajala mi pogum... Koliko ironije je bilo v tem, če pomislimo, da sem se tedaj prav resno brigal za usodo ljudij, sanjal o reorganizaciji vsega socialnega ustroja, o političnih prekucijah, čital razne, prav vražje modre knjige, katerih misli po svoji globini najbrže niti pisatelji sami niso dosegli; trudil sem se na vso moč, napraviti iz sebe nekako odlično socialno „aktivno silo“. Zdelo se mi je, da sem deloma vse to dosegel; zdaj pa sem zašel tedaj v svoji domišljiji tako daleč, da sem mislil, samo jaz imam pravico do življenja, edino jaz da sem sposoben, igrati v življenju odlično in zgodovinsko važno vlogo: in tega človeka, mene, je grela zdaj s svojim telesom žena, ki je prodajala svoje telo po ulicah; nesrečno, pretepeno in izsesano bitje, ki ni imelo nobenega mesta, nobene vrednosti v tem življenju — in ni mi prišlo na misel, pomagati jej, preden je ona meni pomagala. Tudi če bi se spomnil na to, težko da bi vedel, kako naj ji v resnici pomorem.

Ah, najljubše bi mi bilo, da se je zgodilo vse to v brezumnem težkem snu.

Morda bi se iluzija posrečila, toda name so curljale mrzle deževne kaplje, k mojim prsim so se stiskale tople ženske grudi, v obraz mi je vel njeni žarki dih, ki je sicer duhtel nekoliko po žganju... pa me je vendar tako oživiljal...

Veter je tulil in tulil, dež je bobnal ob čoln, valovi so pljuskali in midva sva trepetala od mraza, če tudi sva se tesno oklepala... Vse to je bila resnica in prepričan sem, da se nikomur ni sanjalo kaj bolj hudega in strašnega, kakor je bila ta resnica pred menoj.

Nataša mi je prigovarjala v enomer; govorila je tako ljubeznivo in sočutno, kakor zmorejo samo ženske. Jasno so zveneale njene naivne in prijazne besede: v moji notranjosti so zbudili tih plamen in storile, da se mi je topilo nekaj v srcu.

Zdaj se mi usujejo iz očij celi potoki solzá. Sprali so iz mojega srca mnogo zlobe, žalosti, neumnosti in blata, vse to, česar se je to noč nasrkalo... In Nataša mi je govorila:

„Nu, zda, je dosti, moj ljubček, ne jokaj! Dosti je! Z božjo pomočjo ti pojde boljše, zopet dobiš službo... in vse drugo...“

In poljubljala me je neprestano... goreče, mnogokrat, brez števila...

To so bili prvi ženski poljubi v mojem življenju; bili so najboljši, kajti

vsi kasnejši so me veljali mnogo in prav nič nisem imel od njih.

„Nu, ne plakaj več, ti čudni fant! Jutri ti preskrbim jaz kako mesto, če sam ne veš, kam bi šel...“ Čul sem njeno tiho, prepričevalno šepetanje, kakor v sanjah... Ležala sva do jutranjega svita v tesnem objemu.

In ko se je danilo, sva zlezla izpod čolna in se napotila v mesto... Nato sva se prijateljski poslovila in nikdar več se nisva srečala. Oblezel sem vse beznice. Celega pol leta sem iskal Nataše, s katero sem prebil popisano jesensko noč...

Če je že umrla — kako dobro bi bilo to zanjo! — naj sladko počiva. In če živi, mir njeni duši! Naj se ji ne zbudi nikdar v srcu misel, da je padla, kajti nepotrebno in neplodno b si mučila s tem svoje življenje.

Na Bregu.

Spisal Ivan Vrhnik.

Res, oženil bi se
pa me svatov je sram . . .

Aleksandrov.

Ribič Pavle je zaklenil svojo hišico in šel počasnih, nekoliko zibajočih se korakov, kakor so v navadi ljudem, ki žive veliko na vodi, navzdolu k reki, odpel čoln in skočil krepko vanj, da mu je voda jezno pljusnila v obraz in mu omočila kratke, ščetinaste brke pod nosom — neprijeten pozdrav hladnega spomladanskega jutra.

Solnce je pravkar izšlo in pozlátilo ribičevo hišico s prvimi svojimi žarki. Okna so razgorela v žareči svetlobi, bela, sveže pobeljena stena je blestela . . . Pavle je z velikim zadovoljstvom ogledoval svojo kččo.

Njega še niso dosegli solnčni žarki; stal je še v sivi megli, ki je nekaj metrov visoko pokrivala reko. Človeku, ki gleda to meglo z vzvišenega kraja, se nehote zdi, da vidi, ko vstaja iz vode tiho in neslišno, narašča vedno bolj in zastira s svojim sivim neprozornim telesom reko in grmovje na dolgih otokih pred nepoklicanimi pogledi . . .

Višje drevje po otokih pa je že gledalo iz megle; stare, raskave in votle vrbe ter visoki srebroolisti topoli.

Rezek veter je počasi razganjal meglo; kakor morje se je valovila, razdeljevala se je in tanjšala ter zginjala v širokih kolobarjih v sinji zrak.

Pod meglo pa je šumela in vrvela reka, naglo, skrivnostno pojoč svojo monotono, le tuintam strastno se dvigajočo pesem. Kdo more uganiti, je li ta pesem žalostna ali vesela, je li mogočen, neprestan slavospev, je li razkošna mehka pesem povodnih vil, je li zamolkla grožnja neizmernih sil v teh kipečih, kalnih množinah hladne vode.

Pavle je pogledal, je li v čolnu vse v redu, potem pa je vzel v roke dolg drog in porinil čoln od brega, zamrmraši: „Bog pomagaj!“

Tok je zgrabil čoln in Pavle je naglo plul naprej. Namenjen je bil na „Otoke“, dolge, gole, prodne otočiče v Dravi, katerih je od Ormoža pa doli do Varaždina gotovo več stotin.

Dolgo že ni bil Pavle na reki zato mu je danes izredno dobro in blago pri srcu, ko se ziblje na mehkih grudih mogočne reke, zveste njegove znanke in prijateljice, katere jutranji pozdrav mu zveni v ušesih.

Da je ta njegova mladostna prijateljica včasih izredno zlobna in da ga utegne enkrat za vselej objeti s svojim hladnim objemom, nato ni mislil Pavle. „Enkrat me je mati rodila, samo

enkrat umrem“, mu je včasi rekel oče, ko sta drsela v lahkem čolniču čez rečne brzine in Pavle nima vzroka, da bi mislil drugače, ako mu že pridejo misli na smrt v Dravi.

On ljubi reko z vsemi njenimi zlobnostmi in vrlinami vred: saj že vodi svoj čoln in krmari po njej od mladih nog, saj mu je šla že marsikatera riba iz nje v mrežo.

Zato mu je bilo zadnje dni, kar ni mogel na reko, istinito dolgočasno in težko po njej tam v najbolj skritem kotičku srca — četudi ga je kruto zadela materina smrt in je ostal sam v koči na samotnem Bregu.

Radi svojega samotarenja po zapuščenih otokih, rečnih prelivih in skritih, peskovitih obalih je Pavle precej podivjal; ne, morda je prehuda ta beseda; dejal bi, da je vzrastel kot nek posebnež, samotar, ki ni maral družbe in ljudi ter se jih je skoro bal. Pozabil je malodane, da je še svet tam onstran vode in otokov ter ljubil le reko, svoj čoln in svoje mreže ter ne najmanj svojo že postarno mater.

Sicer je prišel med ljudi razun nedelj in praznikov le tedaj, ko je nosil ribe v Ormož na prodaj; v krčmo pa se ob takih prilikah ni nikoli zgubil, temveč je hitel po stranskih potih domu, kjer ga je mati že čakala s skromnim kosilcem. Denar ji je vestno izročal in šele pred smrtjo mu je povedala mati, da se je nabral lep kupček.

Prišla mu je zopet v spomin materina smrt. Zvečer je bilo; svetilka na javorjevi mizi je motno brlela — zunaj je tulil močan veter, nanašal ter zopet raznašal spomladanski sneg.

Pavle je bil sicer vaje te čudne godbe. Nikoli ga niso vznemirjali strahotni, tožeči in ječeči glasovi, ki jih je vzbujal veter po starih duplih. Kakor klici pogubljenih, trpečih duš v neskončni, vsojeni jim blodnji po miru in počojju so ti glasovi. Pavleta ni stražila črna noč brez zvezda, ne divje šumenje vzburkane reke; a oni večer, ko je umirala mati, mu je bilo čudno nemirno in plašno pri duši; bal se je nečesa. Želel si je, da bi bil še kdo pri hiši; ali do vasi je daleč in ljudem se ni ljubilo vasovati pri bolnici na samotnem Bregu . . .

Pavle pač ni vedel, da je tedaj stala smrt v hiši in mu stiskala srce s svojo grozno navzočnostjo . . .

Stopil je k postelji in nepremično gledal naguban in izžet obraz materin. Šlo mu je hudo na jok.

Mati ga je začutila pri sebi in tiho nagovorila:

„Pavle, vidim, da grem za očetom. Odsihmal boš sam in ravno radi tega mi je težko . . . Moj Bog, s tujimi ljudmi se tako težko shaja . . . Oženiti boš se moral, Pavle . . . Govorila sem že z Nedliščarjem radi Netke. Kum Anže bo že opravil s teboj . . . Hranilna

knjižica je v skrinji na dnu. Plačaj nekaj maš in moli zame . . .“

„Oženiti bodeš se moral, Pavle!“ ta stavek mu danes znova zveni po ušesih . . .

In nekako neprijetno mu je bilo pri teh mislih. Tuja ženska v hiši!

In za njega so bili vsi ljudje razen Anžetovih tujci. Ogibal se jih je — no, ogibali so se tudi oni njega; nikdo mu ni rekel žal besede, a nasmehnil se mu ni nikdo in ogovoril le malokdo . . .

Vendar Netka! Pavletu se je pri mislih na njo nekaj zganilo pri srcu in v duši . . . prav globoko, doli do dna je stremilo tiho koprnenje na površje . . .

Netka je brhko dekle. Videl jo je že dokajkrat pri cerkvi; kakor vlito je njeno telo, tako čedno rdeča je v lice, pa delavna in pridna je.

„Ne bila bi napačna!“ je modroval sam s seboj Pavle.

„A me bo marala?“ Zaskrbelo ga je — pa ne preveč. Imel je o tem svoje patrijarhalične pojme kakor prosto ljudstvo sploh. Mati je pa tudi že govorila z Nedliščarjem. Zato se je misli na to točko kmalu otresel.

Večjo preglavico mu je delala misel na gostijo, snuboke in vse te po njegovem mnenju sitne stvari.

Ni si mogel lahko predstaviti, kako bi to bilo, ko bi se napolnila tiha njegova kočna na Bregu veselih in glasnih

svatov? Prišli bi tuji ljudje, prebrskali vse po hiši od slemena do temena — kako sitno bi mu pač bilo!

In oklici, oklici! Morga bi se ozrla cela cerkev na njega, ko bi ju župnik „vrgel“ s prižnice. In po maši pred cerkvijo! Vse bi gledalo za njim, za nerodnim Pavletom na Bregu, ki je zasnubil najlepše dekline v vasi. Ali ne bi padale zasmehljive besede, ali ga ne bi mučili oni stoteri pogledi, ki bi se pasli na njem, ga premotrili in preiskali do zadnje nitke? Kako bi pač zardel in kako nerodno bi stopal kakor vsak kmečki človek, ako čuti, da ga kdo ostro opazuje.

Pa kaj mu je na tem! On rabi ženo! Kdo bo pa oskrboval kuho in dve kravici? Krvavo potrebno mu je živo bitje pri hiši — pa oklici, svatje, snuboki, to ga je skrbelo in mučilo...

Solnce je priplavalo že visoko nad jelšje in topolovje; megla je spuhtela in vodna površina je bliščala pred njim kakor brušeno drago kamenje.

Obrnil je čoln k sredini reke, da bi došel na onstranski breg. Silni tok mu je kljuboval; stopile so mu potne kaplje na čelo. Kako mu je godilo tisto zibanje čolna, pljuskanje vode in šumenje reke!

Priplul je na drugo stran in zavil v ozko strugo. Tam je privezal čoln k visoki jelši, skočil na breg in nastavil „križak“ na visokem stojišču.

Potem pa je legel v mehko travo, podprl si glavo in zrl ven na vodo...

Oj kolikokrat je ležal tu istotako na mehki travi in zamišljeno zrl ven na reko, na dolgi, peščen breg onkraj, raz katerega je kar puhtela in trepetala vročina, na zamišljene vrbe in topole, kolikokrat je poslušal, kako je šumelo trstje po močvirnih zalivih. In ob njem je šumela reka, visoko v zraku pa je kriknil tuintam ribič ter se spustil po plen v vodo.

Ni čudno, da je vplivala mirna, priprosta, enolična, a v svoji enoličnosti mogočna priroda na njega in ga čisto prepojila s svojo molčečnostjo in veličanstvom. V celi prirodi ob Dravi in njenem širokem porečju leži nekaj melanholičnega in sanjavega; kaj čuda, da je sijala ta sanjava melanholija pogosto tudi iz Pavlovih oči navzlic delu, trdemu življenju in praktičnim nazorom kmečkega človeka. Bog sam ve, kaj spava takemu človeku v duši; mora priti vešča roka, da odkrije redke dragocenosti v nepokvarjeni prirodni lepoti, ki se skrivajo globoko v dnu.

Včasi je Pavle računil, koliko skupi prihodnje dni za ribe in premišljeval, bo li lov tisti dan srečen ali ne; mislil je tudi, kaj počenja mati doma. Vznemirjalo pa ga ni nikoli ničesar.

Danes pa si ni mogel najti v travi miru in mesta; šel je dosti hitreje vzdigat mreže kakor običajno.

Po glavi mu je rojila ženitev, oklici in svatje.

II.

Pridi dekle, pridi zdaj,
s tabo se oženim.

Aleksandrov.

Pavle si je pravkar skuhal žgance in jih jedel s slastjo človeka, ki je celi dan naporno delal.

Sedel je na velikem ognjišču, „kumnu“, in premišljal med jedjo o potu, ki ga je imel nocoj storiti — o snubitvi.

Med vrati se je tačas pojavil čokat možiček z okroglim, hrvaškim klobukom na glavi: kum Anže, ki je imel iti z njim v snuboke.

„Dober večer! Bog ti blagoslovi večerjo brez gospodinje!“

„Bog plati! Jé se pa tudi brez nje — akoprem bi jo že raje imel doma.“

„Brez muke ni moke in brez snubitve ni ženitve. Kaj hudirja se bojiš in braniš tega veselega pota! Stavim sto goldinarjev — ki jih nimam — da bi skočil marsikateri fantin iz vasi preko najvišjega prelaza, ako bi mogel iti nocoj snubiti tako fletnega dekleta . . .“

„Verjamem, kum, pa —“

„Papa, pa! Kaj boš se spakoval, saj si še vendar mlad, bogat tudi dovolj in vse. Le nič se ne boj!! Ko sem jaz šel svoje čase snubit pokojne

svoje Urške, Bog ji daj dobro, sem šel kakor huzar na ples. Le hitro odloži svojo skledo, obleci malo lepšo suknjo in hajd, greva.“

„Ali kum, nič ne veste, kaj bo rekla Netka?“

„Kaj bo vraga rekla! Ha, ha! Vidi se ti, da si premalo ponočeval, drugače bi bolje poznal naše dekličice! Sicer pa nima Netka ničesar govoriti. Nedliščar pa mi jo je že obljubil. Samo udarimo si danes še v roke, pa je! Veš, Pavle, ti nisi tako nepoklican snubač kakor si misliš. Imaš lepo hišo z dobro obdelanim posestvom in ribičijo: to nese, moj dragi! In dekliči imajo radi lepo hiško in posestvece, verjami! Slednjič pa tudi nisi tako napačen fant; ali se že nisi ogledal v kakem ogledalu? Pa sedaj brž stori, da boš imel več korajže . . .“

Pavle je odložil lončeno skledo, naredil velik latinski križ in šel v nizko, a čedno sobo, da obleče kaj boljšega. Bil je pa čudno vznemirjen in nekaj mu je leglo težko krog srca.

Poskušal se je sam sebi smejati in se je karal radi strahu.

„Aha, dečko se že smeji“, je godrnjal v veži Anže in si sukal redke brke. „Bo se že napravilo. Pokojna ga je držala preveč doma; čisto podivjal in pootročil se je. Tega bo imela Netka na vrvici, če bo le hotela! Saj toliko pametna bo že kakor vsaka. Ko bo jo imel enkrat tu, se bo čisto za-

gledal . . . Hm, oni, Šulek, tudi nekaj vozi za njo — pa kaj bo z njim? Nedliščar jih ima tudi še troje in dosti jim ne bo mogel dati. Pavletovi stotaki pa vlečejo! Pa . . . no, Pavle, ali bo skoro kaj? Saj še ne greš nocoj k zdavanju!“

„Počakajte“, se je oglasil Pavle v sobi, „moram se še ogledati, ste dejali . . .“

„Saj si lep, približno kakor vrana pod kolenom. Greva še med potjo k meni na dom, da spijeva jedno ali dve kupici, drugače mi še morda utečeš. . .“

Pavle je zaklenil kočjo in šla sta.

Bilo je že močno pod večer. Od otokov je vlekel jug in budil po vrbah neko posebno rezko šuštenje. Voda v reki je motno blestela v zadnjih slabih odsevih večerne zarje. Pavle se je skoraj nehote zagledal v trepetajočo, zlatormeno luč, ki je plesala po nemirni površini.

Anžeta pa so zanimale čisto druge stvari.

„Kaj gledaš? Hrvatov, ki ribijo onstran vode, gotovo ne vidiš. Strela, ti ti delajo škodo! Pa koruza ti lepo raste; in ječmen si tudi vsejal? Tu ob Dravi res skoro ni mogoče imeti nobenega žita; vse snedo fazani. Ta vražja gosposka perotnina, katero so nam tu zaredili graščaki . . .“

Kum je vtihnil, našgal si pipico in šel molče pred Pavletom. Naposled mu je jel dajati dobre nauke:

„Najprej, ne smeš kazati tako obupanega obraza. Dekličji imajo radi korajžo . . . In kaj bi si tudi Nedliščarjevi mislili . . .“

Tako je šlo naprej, dolga vrsta naukov in opominov.

Pavle jih ni čul niti polovico temveč si je slikal prizor pri Nedliščarjevih, ko pride — on snubit dekle. Včasih pa je zrl tje čez polje, do temnih gozdov in belih vaških hiš, ktere so se dale navzlic naraščajočemu mraku še jasno razločevati.

Hodila sta po visokem jezu ob potoku po precej izhojenem potu. V travi so cvrčali murni; neka posebna melodija leži v teh hreščečih jednolično padajočih in zopet se vzdigajočih glasovih . . . Napolni ti ta melodija srce in dušo z mirom kakor je napolnila Pavletu. Lotila se ga je celo veselost; klobuk si je pomaknil višje na čelo in s slastjo dihal v se svež vzduh mlade setve in ravnokar preorane zemlje.

„ . . . Jaz sem hodil že dostikrat snubit s še bolj nerodnimi cepci . . .“ je zaslišal Anžeta modrovati. „A vselej sva še dobila nevesto; zasnubila in zasnovala bova tudi midva tvoje prihodnje življenje . . . Kaj bi, saj imaš denar in to je glavni pogoj za srečno življenje. Kajpada, praskati se tudi ni treba z ženo, razun če —“

Iz Ormoža je pridrdral vlak in požrl sledeče gotovo zanimive kumove besede. Bobnenje, sopihanje, ropotanje,

dolga vrsta razsvetljenih oken in nekaj zaspanih obrazov — vlak je bil mimo.

Čez dobro uro sta že bila pri Nedliščarjevih.

V veži je bilo temno, a Pavle je opazil, da so ju pričakovali. Kuhinjska vrata so se namreč takoj odprla in ven je pokukala najmlajša domača hčer Cilika ter radoznalo motrila Pavleta. Naerkrat se je glasno zasmejala, pač zato, ker jo je nekdo butnil. Pavleta pa je silno neprijetno dirnil ta smeh.

Anže je stopil naprej in pozdravil, Pavle je šel za njim in tudi zamrmral nekaj pozdravu jednakega.

Začeli so vsakdanji pogovor. Nedliščarka je radovedno izpraševala Pavleta to in ono o njegovem življenju in gospodarstvu, on pa je odgovarjal prav raztreseno in kratko.

„Kaj neki mu je“, si je mislila. „Ali se boji, da je ne dobi, kali? Ali pa kaj ve o onem, o Šuleku? Da bi le bilo dekle pametno, to je plašen ptič —“

Anže je naposled na starodaven dolg in slovesen način razložil, po kaj sta prišla. Dobila sta seve povoljen odgovor „če dekle hoče“. To pa pravijo povsod . . .

Poklicali so Netko.

Prišla je in zardela, ko je zagledala Pavleta . . . Temu je srce urno bilo . . .

Povedali so ji, zakaj se gre, na kar ni rekla ničesar; sedla pa je na skriven materin migljaj k Pavletu. Ta ji je začel nekaj pripovedovati, pa mu ni šlo prav iz grla, posebno, ker je čutil, da ga ima Nedliščarka na oku; povedal bi rad Netki, svoji nevesti, nekaj veselega, da bi se dekle brhko nasmejalo in ga hvaležno pogledalo; pa ni šlo.

Anže je izvlekel iz žepa vino, gospodinja je prinesla potic in kupčija za doto je tekla naprej po stari šegi.

Netki se je hudo poznalo, da se le dela nekako veselo. Pila tudi ni ničesar in bila zelo malobesedna.

Pavle je to opazil in nekaj mu je težko leglo na srce . . . Temna slutnja morda, da si ne najde nikoli poti do ljubezni tega dekleta. Nič ni bil vesel, da je dobil mlado, lepo in delavno ženo . . . Trenutno je celo obžaloval, da se je dal pregovoriti k snubitvi. Čemu to? Ko je pa dekle pogledal, so se zgubile te misli in vzbudil se je mož v njem . . .

III.

Je pa davi slanica padla . . .

Narodna.

Pri vaškem krčmarju, Jurju, se je isti večer zbrala pri dolgi mizi pred hišo običajna večerna, fantovska družba.

„Ti Matija“, je nagovoril nekdo visokega širokoplečega fanta, „misli si, kaj sem davi videl, ko sem šel sem k Jurju? Tisti okorni, sloki Pavle z Brega in Anže sta šla k Nedliščarjevim. Pravijo, da hoče Pavle Netko vzeti in gotovo sta šla snubit.“

„Snubit -- in Pavle bo vzel Netko? Gotovo si na glavi šantav!“

„Prav gotovo; povedala mi je to tudi pri studencu Anžetova Anica, ko sem ji gonil vodo.“

„Potem pa že verjamemo“, so se smejali fantje, a ogovorjeni, Šulek, je spremenil barvo in zaškripal z zobmi. Netka mu je sicer že o tem govorila, a zdelo se mu je preneumno, da bi prišel tisti nerodni Pavle snubit najlepšega dekleta v vasi . . .

„Kaj mi to mari“, je dejal in naglo izpil pred njim stoječo kupico.

„Jaz sem pa mislil, da hodiš nekaj za njo“, odgovori prejšnji.

„Kaj vas to skrbi? Marsikateri izmed vas bi tudi hodil za njo, da bi mu ne bilo grozdje previsoko . . .“

„No, le ne preveč korajže. Kakor vidiš, ti bo najbrž pozobal tvoje grozdje človek, od katerega si se najmanj nadjal! Pa kaj se boš kisal, saj jih je več!“

„Nobene besede več, ako želite, da smo prijatelji“, je razdraženo dejal Šulek in udaril po mizi.

Fantje so umolknili, ker so videli, da se tu ne gre za prazno šalo. Imeli so spoštovanje pred njim, svojim vodjem, a so se ga tudi bali.

Šulek je poklical vino, a roka se mu je rahlo tresla, ko je nalival kupice. Svoje razburjenosti ni mogel v trenutku potlačiti.

Že takrat, ko mu je Netka v prvič o tem govorila, ga je kar vzdigovalo . . . Sedaj pa stoji naenkrat pred dejstvom in vedel je, da bodo Nedličarjevi zlepa ali zgrda prisilili Netko v zakon s Pavletom.

Kaj pa, on je ubog. Pavle pa ima hišo in polje ter še lep kup naskoparjenega denarja . . .

Slednjič pa ga še Netkin oče nemara radi nekih starih računov.

O kako ga je imela Netka rada.

Mislil je pri tem na tiste lepe večere. — Vstal je, plačal in šel. Napotil se je preko polja v spodnjo vas — Netki.

Po vasi je zavladal mir. V bližnjem gozdu je šumelo, pritajeno in počasi, kakor bi izražal gozd tiho, a strastno in koprneče hrepenenje.

Fantje so peli nekje za vasjo:

„Je pa davi slanica padla.“

Pesma je doneča in zategli sklepni akordi so odmevali od gozdov, plavali daleč tja doli v loge ob Dravi in se razgubili.

IV.

Oj ljubica, oj deklica, zakaj.
zakaj molčiš?

Aleksandrov.

Snubači so se po dolgem razgovarjanju odpravili domu in Netka je šla v svojo kamrico spat.

Pravzaprav ne spat, temveč jokati.

Kako ji je presedalo tisto trgovanje tam v prednji sobi! Tisti ostudni Anže je barantal in barantal za doto in balo kakor na sejmu za glavo živine.

Prodana je tudi ona. Prodana Pavletu, ker ima hišo, polje, dve kravi in ribičijo, Šulek pa samo gole roke. Težko je sicer, če človek nima ničesar drugega, to je ona dobro vedela in to ji je prav jasno povedal oče ter v vseh barvah slikala zadnje dni mati.

Šuleka je imela rada, Pavleta pa mora vzeti. To odločno zahteva oče in to se bo tudi moralo izpolniti. Poznala ga je, a vedela je tudi, da je preveč vzgojena v strahu in spoštovanju do njega, da bi se mu upala resno upreti.

Mati ji je sicer vedno pravila, da je Šulek ničvreden človek, da pijančuje da zapravi vse, kar zasluži in da postopa za vsakim krilom. Netka ji je prvi hip včasi verjela; prijela jo je jezica in takrat je privolila tudi sama sebi možitev s Pavletom.

„In prijetno življenje boš imela pri Pavlu“, je razkladala mati. „Hiša

je z vsem založena, enkrat bolj ko naša. Kaj ti bo tista ljubezen! Sedaj se ti seve zdi prijetno, a po nekaj letih boš bridko obžalovala, da nisi vzela Pavla.“

Netka je bila preveč kmečko dekle, pametno in razumno, da bi ne poslušala teh materinih besed in se slednjič tudi po njih — ravnala.

Vendar pa Šulek — Netka je ta večer bridko jokala sedeč na svoji postelji.

Tačas pa je prišel Šulek po dobromu znani stezi za Nedliščarjevo hišo pod Netkino okno in potrkal.

Netka se je zdrznila. Drugekrati je takoj tekla k oknu, tokrat pa je je nekaj zdržalo na postelji. Tisti nekaj pa je bila temna zavest, da je že obljubljena Pavlu in mu torej tudi dolžna zvestobo in pokorščino.

Šulek je potrkal vnovič in močneje. Jezilo ga je, da mu Netka ni takoj odprla.

„Moj Bog, če spredaj zaslišijo“, si je mislila Netka. „Moram ga odpraviti. Povem mu, kaj se je zgodilo, potem pa itak odide.“

Vstala je in šla k oknu.

„Netka, zakaj nisi takoj odprla? Ali si jezna name, kali?“

„Moj Bog, kako bi bila nate jezna? A glej, Matija — nocoj . . .“

„Nocoj me je zasnuvil Pavle in jaz sem mu obljubila svojo roko“, se je bridko zasmel Šulek.

„Jaz mu nisem ničesar obljubila. Pa saj veš, kako je. Jaz bi stokrat raji videla, da si prišel ti pome —.“

„Da bi me oče vrgel ven iz hiše, kaj ne, kakor berača. No, rada si me pa imela rada, Netka, ti moram reči! Še ene besedice, veš, ene same besedice nisi zinila zame. Tako dolgo sem bil tvoj fant, dokler ni prišel drug in še kakšen, ha, ha!“

„Moj Bog, Matija, ti mi trgaš srce iz telesa! Ne govori tako! Jaz, jaz...“

„Jaz, jaz ljubim hišo in denar, kajneda, Netka?“

Netka mu ni vedela dati pravega odgovora. Njegovi bridki in trpki očitki so ji šli do srca in jo neizrečeno boleli . . .

Šulek je nekaj časa molčal, potem pa je jel rahlo govoriti dekletu:

„Ti, Netka, glej, sedaj je še mogoča rešitev. Upri se jim. saj prisiliti te končno tudi ne morejo! Hudi bodo nekaj časa, naposled se pa vendar udajo. Midva se vzameva in veruj mi, bolje ti bo pri meni ko pri onem . . . Saj imam dvoje zdravih rok in ti veš, da mi dela nikdar ne manjka! Boš, Netka? Če me imaš samo malo rada, povej, obljubi mi, drugače ne vem, kaj bo z menoj.“

Netka se je obrnila od okna in ni dala odgovora. Vedela je, da mu ne more ustreči, čutila se je preslabo za odločen odpor proti starišem. Zato mu ni hotela delati nikakih obljub. „Bolje

zame in njega, če se razideva, saj se itak morava!“

„Netka, kaj boš storila? Stopi k oknu in daj mi roko! Giej, morda sva poslednjič skupaj!“

Netka se ni ganila. Obljuba in pokornost staršem sta bili z ljubeznijo hud boj, ki ji je iznova zvalil solze v lepe oči . . .

Ako odslovi Šuleka, je ločena na veke od njega, lepega in ponosnega fanta, katerega je ljubila s tiho, globoko ljubeznijo kmečkega dekleta in za katerega jo je zavidala cela fara!

Pa mora ga pustiti. Njeno besedo in roko ima že drug.

Oči je imela polne solz in v grlu jo je nekaj tiščalo, da mu niti odgovoriti ni mogla.

„Nočeš torej, še roke mi ne daš v slovo? Dobro. Lahko noč.“ Trdo in sovražno je to dejal.

Dekle je skoraj zakričalo: „Da, da, ostani“ — a oni je že šel naglih korakov čez ogrado proti gozdu in zginil med temnim drevjem. Niti enkrat se ni ozrl.

„Sedaj sem Pavletova“, si je mislila Netka in prejojkala celo noč.

V.

Tam na trgu, na belem, šotori stoje, prebeli, veseli šotori.

Aleksandrov.

V tiho, drugače precej zapuščeno mestece Ormož se je naselilo za jeden

dan pestro, šumeče življenje: bil je spomladanski sejem na dan sv. Urbana.

Pri „črnem orlu“ ste bili dve gostilniški sobi polni veselih in glasnih pivcev. Bilo je že kasno popoldne; nekateri so se veselili dobrega nakupa, drugi dobre prodaje, največ pa je bilo takih, ki so prišli na sejem majhno popijančevat.

Nedliščarjevi s Pavletom so sedeli pri okrogli mizi v kotu.

A razgovor ni nič hotel priti v pravi tek. Netka je bila malobesedna, stara sta se hudovala na njo, Pavle pa itak ni rad govoril, ako ni bil vprašan.

„Ti si lepa snaha ti“, ji je tolikokrat očitala mati. „Kisaš se in kisaš, pa sama ne veš, zakaj . . .“

Od začetka je Netka tiho prenašala materina očitanja, potem pa je začela prav pikro odgovarjati in med materjo in hčerjo je nastala napetost, katera se še danes, ko se je nakupilo Netki toliko lepega blaga, ni poravnala.

Netki sami je bilo težko, da se ni mogla kazati Pavlu drugače. Pa tisto neumno srce se je upiralo in upiralo. Sempatja je pogledala skrivaj Pavleta, ko je hodil in sedel poleg nje; videla je, da mu je trepetalo nekaj kot velika boleost okrog usten.

V takih trenutkih se je učila spoznavati, da je v tem človeku več strasti in ljubezni, več čustev in no-

tranjega življenja, kakor se je videlo na zunaj. Opazila je, da jo že ljubi in da ga boli njena žalost in nevolja, s katero stopa v zakon.

A ona ni mogla biti vesela! Šulek jo je še imel v oblasti in sicer tako močno, da se tega sama ni prav zavedala . . .

Tisto noč, ko se je poslavljal od nje, ni mislila, da mu je tako silno vdana; ločila se je po trdem boju še precej lahko. Morda je k temu pripomogla jezica nad njegovo trdovratnostjo in nezasluženimi očitANJI.

Poslej pa je mislila nanj vsak dan in vsak dan se je morala zuova boriti in dokazovati sama sebi, da je že Pavletova. Čutila je, da stoji to dokazovanje na neizrečeno slabih nogah — in to jo je uničilo še bolj. Ni čuda, da ji je zginilo vse veselje do dela in življenja, katero je prej kar drhtelo iz nje.

Pa kaj, ko bi še bili le duševni, notranji boji! Te nosi človek v prsih zaprte in ne ve nikdo za nje; pridružilo se je še govoričenje in pikanje po vasi, katero je Netko, zelo ponosno dekle, hudo, hudo bolelo. Ne upa se sedaj niti k studencu po vodo, drugače jo dekleta takoj obsujejo z raznimi vprašanji in jo dražijo do skrajnosti.

Kaj je Pavletu! On se odpelje na samotne otoke in ne vidi po več dni žive duše in ljudje nimajo prilike, da

bi stresali svoje zlobnosti nanj in stegovali svoje dolge jezike.

„Bog daj dober dan“, in kum Anže je prisedel k četvorici. Imel ga je že precej pod kapo, bolje rečeno pod klobukom; na čelo so mu silili dolgi razkuštrani lasje in majhne oči so se zadovoljno smehljale izpod gostih obrvi.

„Ježuš Marija, ljudje božji, od tako lepega junčka sem se moral danes ločiti! Žival je to bila, vam rečem, kakor je ni v ceii fari. Pa davki so davki in šekutara ne vidi nikdo rad pri hiši. Vi ste pa nakupovali balo? In obleko za Netko? Bogme, Netka, čedna snehica boš in dobro se mi zdi, da bom Pavlu starešina.“ Anže se je široko nasmeljal.

„Če bo tako zajokana, bo sevé lepa“, je ujedljivo dostavila mati.

„Nič ne škodi, nič ne škodi, to je že navada pri dekletih: poprej si želi vsak trenutek deset snubačev, ko pa jednega vlovi, se joče. Ženske solze in aprilov dež, to je jedno isto; kvečjemu se ženske jočejo radi lepšega.“

„Vi ste grozen človek, Anže“, je dejala Netka in se nasmejala. Celo resnemu Pavletu so se skrivile ustnice v nasmeh.

V družbo se je naselila dobra volja in prav veseli bi odšli domu, ko bi Anže ne silil, da še pijejo v drugič šentjanževca, „da bi bolj držalo“.

Tisti hip pa je prišel v sobo Šulek z dvema fantoma in tremi dekleti. Bil je očitno močno vinien in ko je zagledal Netko, je drzno sedel blizu nje in jo ogovoril:

„Bog — daj — dobro, Netka. Kako je kaj s tvojim snehovanjem? Vidi se mi, da smo bili v „ledigstanu“ veselejši, kaj? Ko ptičica sem pevala.“

Netka je zardela noter do ušes in jeza jo je prijela na tega surovega pijanca, ki si je upal jo žaliti tu vpričo toliko ljudi! Kakor blisk so ji pa tudi šinile v spomin vse one pre-jokane noči in težki dnevi — vse radi njega —

Anže je Šuleku razdraženo odgovoril:

„Ti, Šulek, drži svoj umazani jezik za zobmi. Idi tje zabavljat, kjer si se napil! Meniš da so vse dekleta tvoje družbe?“

„Anže, boga mi, kaj vas skrbe moja dekleta? Ako ne boste držali vi jezika za zobmi, vam ga zavežem tako, da si ga ne boste tako lahko odvezali.“

„Pojdimo“, je silil Pavle. Netka ga je prav hvaležno pogledala, topleje še, da bi to videl Šulek. Šli so, samo stara Nedliščarka je še povedala pijanemu Šuleku nekaj gorkih.

Pavletu je bil cel prizor strašno, strašno mučen. Zvedel je že po dobrih ljudeh, da sta imela Šulek in Netka neko razmerje — in današnji nastop

ga je še bolj potrl. Čemu mi to, si je mislil. Celo Netkini hvaležni pogledi ga niso mogli potolažiti.

Na drugi strani pa je čutil, da bi se več ne mogel odreči Netki in tako se je bližal med težkimi slutnjami in dvomi poročni dan. Netko pa je Šulekov surov napad precej streznil in gledala je mirnega, celo veselega očesa v prihodnjost.

VI.

Prišel bom in te objel
Kot pošteno se spodobi.

Aleksandrov.

Gostija je minila z običajnim hrumorom in šumom. Na javne gostije da naše ljudstvo zelo veliko; še najrevnejši bajtar se skaže ob taki priliki; četudi gladuje radi tega celo leto.

Netka je zagospodinjala na samotnem Bregu. S pravim srčnim veseljem se sicer to ni zgodilo, a zmagalo je njeno dobro srce in čut dolžnosti.

Včasi si je očitala, da je Pavletu pravzaprav nehvaležna za njegovu ljubezen. Kako je čutila to gorko in globoko ljubezen! Ko je prišel zvečer včasi truden in zmučen z Otokov domu, ji je vendar še pridno pomagal in opravil vse, kar je mogel; potem pa je sedel k ognjišču, gledal, kako je kuhala in se sukala okrog kamna ter spregovoril tuintam kak stavek.

Njej sicer ni bilo po volji, da je bil tako zelo molčljiv; rajša bi bila, da je bil malo zgovornejši in veselejši. Poleg tega tihega človeka jo je bilo večasi kar strah . . .

Skušale mu je povračevati njegovo ljubezen vsaj z ljubeznivostjo in potrpežljivostjo; vsako misel na Šuleka, ki se ji je tuintam nehote pojavila v srcu, je skušala kar spočetka zatreti. Ako jo je Pavle v takih hipih prenetil s kako besedo, jo je kar zazeblo okrog srca . . .

Sicer pa je redno delo in tiho, mirno življenje dokaj spremenilo Netko. Zgubila je mnogo prejšnje živahnosti in na obrazu se ji je začrtala neka poteza tihe resignacije.

Nedliščarjevi so kar plavali v sreči, da so Netko omožili na Breg.

Zima je prišla v deželo in sneg je pokrili enolične dravske bregove.

Pa izumrli zato niso; nasprotno, novo, živahno življenje se je naselilo na njih. Prišli so inženirji iz Ptujja in Gradca, merili in merili, kako bi se uredili nestalni bregovi deroče reke, za njimi pa so prišli delavci in obljudili samotne bregove. Privažali in odvažali so kamenje, živec, gramoz, šibje, les in druge potrebne stvari.

Pri Pavletu so imeli delavci nekako zatočišče.

Slednji je sicer zelo nerad privolil, da so prihajali delavci k njemu in si greli premrzle ude in jedi; on je

bil cel dan doma in —. Porodila se mu je neka misel v glavi, radi katere se je brzo ozmerjal.

Prihajal je večkrat v hišo tudi Šulek; bil je delavski nadzornik.

V začetku se še dobro pogledala nista. On se je delal kakor da mu ona nič mar in tudi ni prihajal nikoli sam, temveč v gruči z drugimi. Pozneje je včasi z njo govoril, ker se ga ona ni hotela popolnoma ogibati; ni mu hotela dati povoda misliti, da se ga boji.

Včasi mu je bilo žal fanta. Bil je prepaden in bleđ; v obraz se mu je naselilo nekaj bolešno divjega in poznalo se mu je, da pije . . . Čutila je, da trpi radi nje in ne bi smela biti ženska, da bi je to ne zanimalo in ji rahlo, rahlo ugajalo . . . Tega si sicer ni priznala, temveč ga je obžalovala.

No on tudi nikakor ni bil tako miren, kakor se je kazal napram njej. Nekdanja bolj mirna in nežna ljubezen se je prevrgla v veliko strast, ki je gorela v njem z živim in pekočim plamenom, kateri mu ni dal pokoja. Pil je in pil ter propadal od dnē do dne . . .

Kolikokrat jo je videl mirno in spretno gospodinjiti na Bregu, tolikokrat ga je speklo pri srcu in na ustnicah se mu je rodila divja kletev . . .

Bil je močne, nasilne narave; take narave pa zahtevajo v razburjenosti prej ali slej svojih žrtev.

Marsikaj mu je že hodilo po glavi v nočeh, ko mu je razjedala strast in ljubezen srce, ko se je brez miru in počitka valjal po svojem ležišču. Ali bi se maščeval nad Pavlom? Ali bi ga pretepel ali kako drugače oškodoval? Ne, ne . . . to se mu je zdelo roparsko in tatinsko. Kaj torej? Da bi ta Pavle umrl naravne smrti . . . potem bi morda dobil Netko in še svoj dom . . . Otresel pa se je tudi teh misli.

Uvidevati je začel, da ni nobene rešitve, nobenega upa več. Ona je Pavletova žena, njemu na veke odtujena in oddaljena.

Ali pa naj znova poskuša njeno stanovitnost? Toliko si je mislil, da ga še ni pozabila, tudi navzlic onemu nastopu na semanji dan v Ormožu, katerega je že grenko obžaloval . . . Mislil si je, da morda tudi Netka še trpi po neprostopoljnim bremenom, samo da se zna boljše zatajevati. —

Bilo je lepega februarjevega dne. Šulek je hodil nekaj časa krog delavcev, potem pa se je napotil na Breg k Netki. Kar gnalo ga je nekaj tja.

Pred hišo je nekaj trenutkov postal. Bi li šel noter ali ne? Ah kaj, naprej, saj nisem več osem let star!

Stopil je v sobo in našel Netko pri kolovratu.

Sedela je pri oknu in zamišljeno gledala ven na Dravo, kjer je solnce živo igralo po mlečno belem ledu, ki je obdajal kakor čipke dolge otoke.

„Kaj pa je tako lepega tam doli?“ jo je brez pozdrava nenadoma nagoovoril Šulek. Ni ga slišala priti, tako zamišljena je bila. Mislila je na bogve kaj . . . morda celo na svoje deklišstvo in svojo ljubezen — ker je zardela in bila v taki zadregi, da še odgovoriti ni mogla.

„Gledam, če bi videla kje Pavla“, je dejala, a Šulek je spoznal, da se je lagala in nelep nasmeh mu je zaigral krog ustnic.

„Ne boj se, da bi se ti utopil“ — Netka ni na to ničesar dejala. Močno čudno se ji je zdelo, da pride Šulek ob tem času k hiši, ko je vendar imel delo. Kaj neki hoče? Njeni prsti pa so med tem urno sukali predivo in kolovrat je naglo tekel.

On je gledal njen lep, skoraj prenežen obraz, njene košate in bogate lase, ter vitko, polno postavo in stari plamen se mu je visoko razgorel v duši . . .

„Ta ženska je last tega tepca! A bo moja, mora biti moja“, je uporno sklepal sam pri sebi. „Vse, kar naju je nekdanj vezalo, še ni ugasnilo. Bomo videli.“

„Kaj imaš do mene, Netka“, je rekel z istotakim mehkim glasom, kakor ono poslednjo noč. Netka se je zdrznila.

„Kaj sem ti storil?“ je ponovil.

„Ničesar mi nisi storil in tudi do tebe nimam ničesar. Zakaj me vobče

vprašuješ tako čudno?“ je pogumnejše dostavila in glas ji je zvenel trdo in osorno. „Midva nimava ničesar več opraviti med seboj. Imam te rada kakor vse ljudi, nič manj in nič bolj.“

Vstala je in hotela ven. Šulek pa jo je prijel trdo za roko in dejal:

„Nikar tako. Dobra bi si bila lahko bolj, veš . . . Naj ti danes povem, kar še nosim dolgo s seboj. Navzlic temu, da si žena drugemu, te imam rad, čuješ, še sedaj kakor nikogar na svetu.“

Netki je roka trepetala, a je imela toliko moči, da se mu je strgala. A te moči ni imela, da bi ga bila ostro zavrnila . . .

Šulek je odšel. Samo zaklical ji je še v veži:

„Pridem zopet, kakor se spodobi.“

Nasmejal se je in njegov smeh je čudno zvenel v ostrem zimskem zraku, Netki pa je rezal naravnost v srce. Zavedala se je, da je bila danes hud boj in bila v njem premagana . . . v sramoto sebi in poročenemu možu!

VII.

Gospa, če imate moža,
goljufajte ga!

Aleksandrov.

Bilo je v sredini marca.

Zima je že odnehavala; sneg je naglo koprnel in po poljih so se prikazovale dolge črne lise. Led na Dravi

se je topil in voda je hrumno šumela, kakor bi se veselila, da se je rešila težkih spon in okovov.

Na večer se je napotit Pavle k kumu Anžetu, da bi ga vzel seboj na ribolov. Naročila so se mu vsled neprestanih postov tako pomnožila, da ni mogel vsega sam zmagati.

Nastopila je precej nemirna noč; od hrvaških gor sem je vlekel močen jug in gonil težke oblake po nebu.

Bregovi ob Dravi so bili zapuščeni. Delavci so se razšli domov. Le Šulek je ostal. Dal si je nekaj opraviti okrog lesene kočice, v kateri je bilo spravljeno orodje, da je mogel ostati.

Vedel je, da ta večer Pavla ne bo doma in da ima tedaj z njegove strani proste roke zastran Netke.

Od zadnjega nastopa sem jo je večkrat videl in jo celo ogovarjal. Ona pa se ga je ogibala in mu dala čutiti, da se jezi nanj. Šulek pa se ni dosti zmenil za to. Spoznal je, da dela to le bolj radi sveta kakor iz globokega prepričanja. Vedel je tako dobro kakor ona, da krožijo po vasi čudne govornice. Kdo jih je raztresel ni vedei. Sicer ni mogel nikdo zvedeti o onem nastopu med njim in Netko, pa ljudje imajo za svojega bližnjega risje oči.

Šulek je slišal te govornice in je malomarno skomignil z ramani. Netka pa se je silno jezila; jest ji je očitala, da ni čisto nedolžna.

Imela je težko življenje. Sicer se je hrabro borila že proti vsaki misli na Šuleka, a čutila je, da jo ima ta še zmiraj v oblasti . . . Tiste skrivne sponse so jo težko, težko tiščale . . . In kaj je vobče za močne narave hujšega ko zavest, da vedoma greše, ker so pre-slabe, da bi se ubranile kaki silni strasti? Tu leži že v skrivnem, bo-ječem uživanju in udajanju najhujša kazen za nje . . .

Tega večera je hitro opravila svoje delo in legla spat.

Ni poteklo dobre pol ure pa po-trka nekdo na majhno okno.

„Križ božji, kdo je neki“, si je mislila, da bi vprašala, kdo je. Da ni Pavle, je vedela, ker ta je imel na-vado zglasiti se glasno in o poklicati po imenu. Bliskoma ji je šinilo v glavo: „Kaj, če bi bil on —“ In postala je nekaj hipov, da bi slišala kdo kliče.

Ob oskem oknu je bilo videti črno senco.

„Kdo je?“

„Odpri samo“, je odgovoril oni zunaj, a s pritajenim glasom.

Netka je odprla.

„Ali me nisi poznala, Netka? Ne bodi huda, da sem te vzbudil, mislil sem, da še ne spiš.“

Urno je odskočila od okna. Prijel jo je neznan strah. Slišala je, kako oni zunaj razburjeno, zamolklo in strastno govori, pa ga ni razumela. A poznala ga je tako iz prejšnjih dn!

„Moj Bog, kaj si misli?“ in vroče jo je oblilo.

„. . . Ali mi ne privoščiš ne jedne besede? Glej, tretjič te že danes prosim . . .“

„Zakaj bi ti ne privoščila besede? Tako, kakor vsem ljudem.“

„Samo tako, Netka? Saj sama ne verjameš tega!“

„Rekja sem ti že enkrat, da me pusti pri miru. Jaz sem omožena! Imej pamet, za božjo voljo! Kaj bi pa rad tako pozno?“

Šulek je stopil malo višje in potisnil glavo v okno. Kri mu je divje plala po žilah. Samo enkrat še objeti in poljubiti to krasno žensko kakor pred letom, ko mu je bila tako zelo udana. Neukrotljivo hrepenenje za njo se ga je lotilo in pozabil je na vse drugo; pozabil je na vse ovire in na vso nevarnost, v katero je spravljal sebo in Netko.

„Kako čudno vprašuješ, Netka! Saj veš, česar te pnosim, ne, zahtevam od tebe. Saj nekdam me nisi nikoli zavrnila in si bila moja. Vem, da ni bila po tvojem srcu ta ženitev in na ti je hudo, ker me imaš še zmiraj rada. Zakaj mi tega ne priznaš in tajiš? Lažje ti bo morda.“

Netko je prijelo nekaj posebnega. Kaj to, če stopi tje k oknu samo za jedenkrat, samo za poslednjikrat! Bog sam ve, koliko truda jo je stalo, da se je odpovedala izvoljenemu fantu svoje

mladosti starišem na ljubo in Pavlu — ki pa ni znal biti nikoli z njo ljubeznjiv in se ni znal boriti za njeno srce! Le trenutek sreče, potem naj bo, kakorkoli hoče! Le trenutek mladosti še, potem pa se naj pogrezne mladost za gore!

Bila je premagana. Stopila je bližje in hotela dati roko Šuleku, v istem trenutku pa je padlo zunaj nekaj težkega na tla. Kakor misel je zginil Šulek od okna. Slišala je še kratek, rjoveč vzklik divje jeze, potem pa je zavladalo mrko molčanje.

Le Drava je šumela in po golih vejah stare tepke za hišo je žvižgal močan veter.

VIII.

A mesec sijal je . . .
Pred možem je tekel
s kitaro cigan.

Aleksandrov.

„Ti, Pavle, zakaj ne vzameš svoje babnice malo v strah?“ je vprašal Anže, ko sta šla iz vasi proti deroči Dravi.

„Zakaj bi jo naj v strah jemal?“

„Ti si res pravi božji volek. Ali še nič ne veš, kako in zakaj si brusijo babe po vasi jezike? Pravijo, da Šulek in Netka skupaj vozita. Sevé, ti si malokdaj doma in njej je dolg čas. Šulek pa je itak sedaj zmiraj prav blizu.“

„Kaj pravite, kum? Ne, vi, ne šalite se! To je resna stvar! Da bi

Netka — ne, to ni res. To govore zlobni in obrekljivi jeziki.“

„Tako mi Bog pomagaj, da govorim istino. Še hudo jezen sem bil zadnjič, ko sem to zvedel.“

Pavle ni dejal ničesar. Samo čutil je, da mu lasje vstajajo in da mu sili kri v obraz. Anže je to tudi tako brezobzirno povedal.

Vendar pa ni mogel prvi trenutek verjeti vsega. Netki ne bi prisojal takega dejanja, s katerim bi ga osramotila in osmešila pred celim svetom, osramotila njegovo hišo, ime in poštenje . . .

„Mogoče je seveda, da ljudje lažejo. Šulek je zadnji čas prišel večkrat k tebi, ker je zmiraj pri Dravi in tako je nastala govorica“, ga je tolažil Anže, kateremu ni ugajal ta molk in se mu je zazdelo, da je malo preveč govoril.

A želo je že zbadalo.

Pavlu je bilo kakor da ga je nekdo s kolom neusmiljeno udaril po glavi. Ali kakor da se mu zgublja tla pod nogami in pada, pada nekam v neznane globočine . . . Vse mu je stopilo v trenutku pred oči: vse one temne slutnje pred poroko, katere so mu časih legle kakor kamen na prsi . . . vse, kar je slišal o njenem razmerju s Šulekom, tisti prizor pri „črnem orlu“ . . . „Tepec sem bil, da sem jemal jaz lepo ženo, posebno tako, katera je imela poprej drugega . . . Mislil

sem pa vendar, da bom imel srečno življenje poleg nje . . . In ali nisem bil doslej srečen? Srečen in zadovoljen kakor kos v gajbici! Nikoli mi ni prišlo v glavo, da bi dvomil o njej, sedaj pa —“

„Laž je to, vražja laž, kum“, je izbruhnilo iz njega, a tako silno in grozeče, da se je Anže ustrašil. Bilo mu je žal, da je vtaknil svoje prste v to zadevo. Da bi Pavleta potolažil, je jel zbijati šale:

„Ne bodi no neumen, Pavle, in se ne jezi, dokler ne veš zakaj. Če že hoče gledati za njo, naj gleda. A dobode jo takrat, ko dete mesec v luži. Ali pa veš kaj? Potiplji mu in preštej enkrat rebra, da mu za vselej zbegnejo misli na Breg. Da imate tako vročo kri, vi mladi! Jaz bi bil brž vesel, ko bi mi kdo pri rajni Urši v zelje vhajal . . . Pa vedi hudič, držala se me je kakor klop.“

Anžetu niso „vhajale“ nobene prav umestne šale. Čutil se je v hudi zadregi.

„Kaj vi? Nekaj žvecate, kar nima začetka ne konca. Rajna kuma pa Netka —“ in Pavle se je moral nehote nasmehnuti.

Vendar pa je jel hitreje hoditi. Širokokrajat klobuk je potisnil nazaj. Bilo mu je malo vroče. Razgrela ga je malo težavna pot in pa notranji vihar.

Hodila sta v jedno onih marčevih noči, v katerih človek nehote čuti, da se vrši v naravi velik preobrat, da se gibljejo spavajoče zemeljske moči in se polašča vseh ljudi neka razdraženost . . .

Prišla sta do razpotja. Pavle je majhno postal, pa je rekel Anžetu, naj počaka, ker je nekaj pozabil doma.

„Vem, vem kaj si pozabil“, je mrmral Anže. „Da bi se le ne pripela kaka nesreča. Ta medved ima vročo kri.“ Slišal je nekaj časa pljuskanje po blatu in snežnici, potem pa je bilo vse tiho.

„Prav tako mi je, kakor da še nekaj zagodi nocoj. To ne bo dobro. Ali bi šel za njim? Ah kaj, pot je slaba, doli je daleč, moje noge so pa že stare.“ In Anže je šel k bližnji vrbi, se naslonil na deblo in čakal Pavla.

Tega je bilo čudno strah, ko je hitel po jezu proti domu. Strah, da bi mu kaj ne vzelo vere in zaupanje v ženo . . . Kako ni imel prej oči? Toda še po tako dolgem razmišljanju ni mogel najti do sedaj ničesar sumljivega . . .

Tu je njegova hiša. Prišel je od zadaj.

Toda za Boga, kaj je to? Nekdo stoji pri oknu. Vkljub temni noči razločuje temno senco na steni . . .

Šel je počasi bližje. Čuj, tiho govorjenje . . . Res, vse res!

„Prokleti človek“, je viknil, zgrabil težak panj in ga zagnal z vso močjo proti postavi.

A ni je zadel. Oni je skočil od okna in zginil čez polje . . .

Pavle je stal na mestu kakor ukopan. Prijel se je za glavo in imel je le to zavest, da se je zgodilo nekaj strašnega. Nekaj, kar mu je uničilo celo življenje . . .

Ali bi naj šel nad njo, nezvesto ženo? Ali bi naj jo šel pretepat, ubijati kakor bi storil morda marsikateri drug? Ne; obrnil se je in je šel kakor burja proti Dravi.

IX.

Dva ne spita le; temna je noč.
drugi, človek, sam se karajoč.
Aleksandrov.

Težko opiše pero, v kaki grozi in strahu je ostala Netka po Šulekovem begu sama v sobi.

Ne bi se mogla bolj ustrašiti, če bi udarila strela tik pred njo v tla. Zdelo se ji je, da ji je zledenela kri v žilah.

Kaj se je zgodilo? Skočila je k oknu in napeto poslušala. Zunaj je že vladala gluha, temna noč. Nekaj zvezdic na temnomodrem a večjidel oblačnem nebu ni moglo razsvetliti skrivnostne in grozne teme. — Drava je razburjeno šumela, po strugah je tuintam pokal zaostal, trdovratno se z vodo boreč led; veter je ječal po starih duplih . . . A družega ni bilo slišati.

Nobene stopinje, nobenega glasu. Pavle je zginil kakor bi ga zemlja požrla.

Netka je začela misliti, kaj se je zgodilo! Poročen ji zakonski mož, kateremu je pred oltarjem obljubila neomajano zvestobo, je dobil po noči prejšnjega njenega fanta pod oknom . . . In ona, ona je odobravalala to, ona je hotela še v trenutku izpiti vso opojno pijačo stare, še vedno neugašene mladostne ljubavi — ona, zakonska žena.

V duši ji je zagorel kes.

Vrgla se je na postelj in jela vroče jokati. Prikradel se ji je še v spomin strah, da je morda zunaj kateri ubit, Pavle ali Šulek. „In jaz sem kriva . . . Odpeljejo me v ječo in pred sodišče —“

„Pa kaj za me! Kriva sem bolečin, katere trpi Pavle ako še živi. Vse je storil zame, rad me je imel — a poplašala sem mu z zakonsko nezvestobo. — In ljudje — oh —“

Netka je z nova jokala. Bila je ponosna ženska in pri vsem kesu jo je peklo ljudsko mnenje.

Pa zakaj ga ni? Vstala je in šla iz hiše. Prehodila je precejšen kos sveta okrog koč, voda in blato sta ji pljuskala v nizke domače čevlje. A našla ni ničesar, klicati pa si ni upala. Malo lažje pa ji je bilo.

Premišljevala je vse zadnje dogodke in težke obsodbe starišev, ki so jo vsilili v ta zakon, so ji blodili po glavi. —

Pavle pride morda zdajnzdaj domu, se vleže in je ne pogleda ter ne nagovori. In tako bo to šlo danzadnevom, to je vedela. Lažje bi ji bilo da bi jo pretepel, razkričal se in izgovoril — tako bo čitala danzadnevom v njegovih očeh težko obsodbo svojega greha, trpela bo in se bala. — Kakor cela narava, kadar visi hudournik nad gorami, se križajo dolgi, goreči bliski in šumi v oblaku. —

Kakšno bo to življenje?

X.

V hiši za té več prostora ni, oče je, ki ti tako govori.

Aleksandrov.

Anže je nekaj časa čakal Pavla; ker ga pa od nikoder ni bilo, je odšel domu.

„Ali misli, da bom čakal, da vzame dolgo ljubeznivo slovo od svoje Netke, ko se prepriča, da je vse skupaj le prazna govorica? Saj ni še le teden dni oženjen . . . Če pa se je le kaj zgodilo? Ne grem za njim, za me je prenevarna pot po jezovih. Padem lahko v potok in voda ni več za moje stare kosti . . .“

Drugo jutro je pa vendar šel na Breg. Skrbelo ga je le nekoliko, kaj se je zgodilo. Netko je dobil vso objokano in prestrašeno v kuhinji. Še slišala ga ni, ko je stopil v vežo; strmela je v peč, kjer se je kuhalo.

„Dobro jutro ti Bog daj! Kaj pa je bilo včeraj s Pavlom?“

„S Pavlom — ničesar. Ni ga bilo domu.“

„Ni ga bilo domu? Pokaj se pa jočeš?“

„Saj vam pravim, da ga ni bilo domu. Najbrže kje ribi.“

„Tako, tako. Tu se naj zlodej spozna. Hm, hm, nekaj pa je le moralo biti . . . Tu ni vse v redu“, je mrmral kum in šel proti strugi, kjer je bila navadno pripeta Pavlova ladija.

Ta je bila na svojem mestu — Pavla pa nikjer!

„Hudirja vendar! Kaj pa bo to? On je moral biti doma. In nekaj sta gotovo imela!“

Vrnil se je na Breg in tam se mu je Netka naposled vendarle izpovedala, ker jo je Anže neusmiljeno izpraševal.

Nato je šel iskat sledov. Našel jih je. Peljali so k strugi, na bregu pa je bil odtrgan velik kos ruše —

„Moj Bog, moj Bog — utopil se je najbrž. Vidiš, vidiš“ — je pravil Netki, ki je šla z njim.

„Vtopil, pravite?“ In nehote je ponovila še enkrat, „vtopil?“

„Gotovo. V temi je zašel sem na breg in padel v vodo.“

„Jezus Marija — zavoljo mene?“ je zavpila mlada žena in se malodane sesela. — — —

Prišli so orožniki, prišli so ljudje na Breg kropit Pavla, katerega so z drogovi poiskali v strugi. Prišli in

odšli so pogrebci, ki so odnesli Pavla, nesrečno žrtev ljudi, ki smatrajo ženitev za kravjo kupčijo. Netka je vse to hladno gledala, na zunaj mirna; bilo ji je vse jedno, kar se je godilo okrog nje. Kaj ji je bilo na življenju?

Poznal sem jo še. Hodila je plašno in naglo skozi vas, kakor ki se bala, da ne vrže kdo polena za njo.

Otroci smo klicali za njo, da je „nora“.

Mati mi je včasi pripovedovala, da jo je oče zavrzel po onem strašnem dogodku in prepovedal priti kedaj več domu.

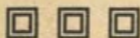
Stari baje ni imel prav nič slabe vesti, da je prodal svojo hčer — vsega je bila kriva mlada žena sama.

Smeha nisem videl nikoli na njenem bledem obrazu, katerega so obrobjali redki sivi lasje. Ta obraz je bil kakor iz kamna, brez življenja in veselja.

Imela je nemirne noči. Govorili so, da „hodi Pavle nazaj“ ter joka in vzdihuje okrog hiše . . .

V resnici si nikdo ni upal blizu ponoči.

Nekega dneva je umrla sama v svoji hiši. Našli so je šele nekaj dni po smrti mrtvo . . . Končala je sramotno svoje neveselo življenje.

Seznamek založnih knjig

Zvezne trgovine v Celju.

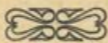
K

- Zbirka domačih zdravil s poljudnim opisom človeškega telesa. IV. pomnoženi natis) 1'—
- Nova pesmarica. Zbirka najbolj znanih slovenskih in slovanskih pesmi. Mehko vez. K 1'60, eleg. vezan 2'40
- Obrtno knjigovodstvo s kratkim poukom o menicah, spisal dr. J. Romih 1'60
- Občinski red. Zbirka zakonov, zadevajočih posle občin. področja spisal dr. I. Dečko, I. zv. K 3'60, trdo vezan 4'40
- Mlinarjev Janez, slovenski junak ali vplemenitba Teharčanov IV. natis —'80
- Kmetijsko gospodarstvo, II. popravljeni pomnoženi natis. Spisal V. Rohrman, vez. v platno 1'60
- Zbrani spisi P. Pajkove, I. zvezek broširan K 2'—, II. zv. broširan K 2'—, elegantno vezan 3'—
- Zabavnik, spisal A. Brezovnik 1'40
- Trtna uš in trtoreja, sp. Iv. Belé —'80
- Luči, Funtek 1'40
- » " 2'20
- Gedichte, Vodovnik - Siegensfeld, eleg. vezane 2'—

- Civilno-pravdni red, dr. L. Filipič
v platno vezan 5—
- Naš dom.** I. zv. Vsebina: „Cesar-
jevič in sestri dvojčkinji“ in
„Krajevna kronika Teharskih
plemičev“, broširan —50
- Naš dom.** II. zvezek. Vsebina:
„Zadnji grof Celjski“ in „Iskalci
biserov na otoku sv. Duha“, br. —50
- Naš dom.** III. zvezek. Vsebina:
„Vojna leta 2000“ in „Doma
in na tujem“, broširan . . . —50
- Naš dom.** IV. zvezek. Vsebina:
„Cigaanka“, izvirna povest ter
razne humoreske, broširan . . —50
- Naš dom.** V. zvezek. Vsebina:
„Pavlo Črnokríl“, „Nu, občin-
stvo“, „Ljubezen do domovine“,
Pesem o hudourniku“, „Karin“
in „Plesati ni znal“, broširan —50
- Naš dom.** VI. zvezek. Vsebina:
„Pevčevo srce“, „Krvava svatba
v Kijevu“, „Priatelj Lovro“, br. —50
- Naš dom.** VII. zvezek. Vsebina:
„Palica Petra Gašparja Sve-
teckega“, „Zvonikar“, „Sodba“,
„Poezija in proza“, „Vij“ . . —50
- Knjižica „Naš dom“ se še
nadaljuje.
- Prof. Josip Kožuh: Pregledni iz-
pisek iz navodila h karto-
grafičnim osnovam, broš. . —20
- Prof. Josip Kožuh: Navodilo h
kartografičnim osnovam, ve-
zано v platno 4—

Ivan Belé: Viničarjev kaŕipot, navod, kako vinograde nanovo zasajati in obdelovati, broŕiran	—'60
Dr. A. Boŕiĉ: Lovski zakon za Ŗtajersko, kartoniran	1'20
Krŕiŕnik: Male pesmi za mladino broŕirane	—'24
Der Panslavismus. Eine national- politische Betrachtung, broŕiran	—'60
Red za ŕolske sluge	—'24
Ŗolski red	—'30
Madeŕi in njih snaŕenje, prak- tiĉno navodilo, kako je snaŕiti madeŕe na raznem blagu ko- vinah itd., kartonirano	1'—
Srbske narodne pesmi. Sestavil J. Mohorĉiĉ	—'40
Dr. Boŕiĉ, A. Obĉinski red in obĉinski volilni red za voj- vodino Ŗtajersko, kart.	2'—
Tuma Fr. J., Pod cesarjem Fran- com Joŕefom I., broŕ.	—'60
Crosby-Furlani, Tolstoj in nje- govo poslanstvo, broŕ.	—'60
Crosby-Furlani, Tolstoj kot uĉi- telj, broŕ.	—'60

OPOMBA. Pri naroĉilih prosimo, da naj blagovolijo cenj. gospodje-odjemalci denar naprej poslati, sicer se na naroĉila ne ozira. Za poŕtnino je dodati za knjige v vrednosti do 1 krone 10 vin., do 2 kron 20 vin., ĉez 2 krone pa 30 vin.

Oddelek za razisk. dejavnost

Ct

4718

821.63.6-32

4200809922

COBISS ©

OSREDNJA KNJ. CELJE

